

İNTEŞ
TÜRKİYE İNŞAAT SANAYİCİLERİ İŞVEREN SENDİKASI

İNŞAAT SEKTÖRÜ

RAPORU

TEMMUZ
2017

GİRİŞ:

Ülkemiz gelişen, buna bağlı olarak ihtiyaçları artan bir ülke konumundadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi, gelişimin ana eksenini ise kaçınılmaz olarak “inşaat” oluşturmaktadır. Barajlar, enerji üretim tesisleri, yollar, havaalanları, kentsel mekânlar, fabrikalar, hastaneler ve diğer tüm yaşamsal mekânlar ile o mekânları yaşanılır kılabilecek tüm altyapının ilk adımı “inşaat”la atılmaktadır. Geleceğe güvenle yürüme kararlılığında olan bir ülke, bu yürüyüşüne hiç şüphe yok ki “inşaat”la başlayacaktır.

Sektöre girdi sağlayan ve faaliyetlerini bu sektördeki gelişmelere bağlı olarak devam ettiren diğer sektörlerin katkısı da dikkate alındığında inşaat sektörünün GSMH içindeki payının yaklaşık yüzde 30 seviyesinde olduğu görülmektedir.

İnşaat sektörü, kendisine bağlı 200’den fazla alt sektörün ürettiği mal ve hizmete talep yaratan konumunda olup, bu yaygın etki, sektörün “ekonominin lokomotifi” olma vasfının en temel göstergesidir.

İngiltere’de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, ortalama yeni bir evde 150 farklı meslek kolunu ilgilendiren 23.000 parça bulunmaktadır. Hiçbir ekonomik faaliyetin bu kadar çok doğrudan ya da dolaylı etki doğurma gücü olmadığı dikkate alındığında sektörün lokomotif gücünün, gelişmekte olan ülkeler için vazgeçilemez değeri daha açık olarak ortaya çıkmaktadır.

İnşaat sektörünün gelişmesinde hükümet politikalarının, uluslararası kredi kuruluşlarının, politika ve ekonomiyi etkileyen kararlarının doğrudan etkisi bulunmaktadır. Yatırım kararını veren ya da onu finanse eden otoritenin tercihi bu alanda faaliyette bulunan firmaları doğrudan etkilemektedir.

Yüksek oranlı - istikrarlı büyüme ve beraberinde istihdam yaratma ihtiyacı her zamankinden daha fazla olan Türkiye ekonomisi için, inşaat sektörünün önemi her zamankinden daha önemli hale gelmiştir.

SEKTÖRÜN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

MİLLİ GELİR VE BÜYÜME

Ülkemiz bugün güçlü ekonomiye geçiş sürecindedir. Bu yönde sektör önemli rol üstlenmektedir. İnşaat, yaşamsal düzeyde önemli eserlerin hayata geçmesini sağlayan sektörlerdendir. Dünya her geçen gün daha çok insanı topraklarında barındırmak zorunda kalmakta, genç nüfus artmaktadır. Artan nüfus ile birlikte dünya hızla değişmekte, gelişmektedir. Bu gelişim insan ihtiyaçlarını da artırmaktadır. İşte inşaat sektörümüz artan insan ihtiyaçlarını karşılamak için anahtar rol üstlenen bir sektör olmaktadır

Sektörümüz en önemli sektörlerin başında gelmektedir. Sektörün ekonomi içerisindeki doğrudan payı %8 dolayındadır. Dolaylı payı ise kendisine bağlı farklı sektörler hesaba katıldığı zaman %30 düzeyindedir.

Ekonomimiz iç ve dış dinamiklerden kaynaklanan önemli dalgalanmalar olmaktadır. Şöyle ki, inşaat sektörü 2001 krizinin ardından hızla küçülmüştür. Ancak, 2002 yılından itibaren uygulanan istikrar programı ile toparlanma sürecine girmiştir. 2004-2006 yılları arasında sektör rekor oranda büyüme göstermiştir. 2006 yılında %25,96 büyümeye ulaşmış, ancak 2008 yılından itibaren tekrar durgunluk sürecine girmiştir.

2007 yılında konut talebindeki azalma, seçim dönemi ve ekonomik ve siyasi belirsizlikler durgunluk döneminde etkili olmuştur. 2006'daki yüksek performanslı büyümenin ardından sektör 2007 yılında nispi olarak daralmış %10,58 oranında büyüme performansı göstermiştir. 2008 yılında ise %4,23 oranında küçülmüştür.

2007 yılı Ağustos ayında ABD'deki mortgage krizi ile başlayan finansal kriz, Dünya genelinde ekonomik faaliyetlerin daralmasına bağlı olarak 2008 yılı Eylül ayından itibaren daha da derinleşerek global ölçekte bir ekonomik krize dönüşmüş, işsizlik oranında önemli artışlar yaşanmıştır.

Küresel krizden ve ekonomik daralmadan en çok etkilenen sektörlerin başında inşaat sektörü gelmektedir. Ülkemizde de ekonominin yavaşladığı dönemde bu şekilde etkilenmektedir.

Ancak ülkemizde inşaat sektörünün itici güç olarak kullanılması, kamu yatırımlarında alt ve üst yapı yatırımlarına ağırlık verilmesi, kamu ve özel sektör projelerin hayata geçirilmesi sektörün ekonominin lokomotif olma görevini yerine getirmesini sağlamaktadır.

2010 yılında ekonomide alınan önlemler ve uygulanan politikaların etkisiyle bir önceki yılda görülen küçülmeye rağmen sektör yüksek oranlı büyüme performansı sergilemiş, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden birisi olmuştur. Kriz sonrasında AB ülkelerinde yaşanan istihdam kayıplarına rağmen ülkemiz istihdam rakamlarında %6,2 artış olmuştur.

Ekonomide alınan bahsi geçen tedbirler sektörün büyüme performansına yansımız 2010 yılında bir önceli yıl %15,39'luk küçülmenin ardından 14,17'lük büyüme performansı göstermiştir.

İnşaat sektörü 2011 yılında da büyüme performansı devam ettirmiştir. Ekonomide %11,11 büyüme performansı sergilerken inşaat sektörü bu dönemde %24,74 oranında büyümüştür.

Bütün dünyada ekonomik krizin en yoğun hissedildiği ve siyasi istikrarsızlığın yaşandığı 2012 yılında, inşaat sektörü de Türk ekonomisinde yaşanan bu daralmadan doğal olarak etkilenmiştir. Yurtiçi talepteki daralma hizmetler sektörüne yansımış bu durum özellikle inşaat ve ticaret sektörlerindeki duraksamaya neden olmuştur.

Türk ekonomisinin lokomotif sektörü olan ve 2011 yılında %24,74 büyüyen inşaat sektörü, 2012 yılında nispi olarak küçülmüş sektörün yüksek oranlı büyüme performansından sonraki büyüme oranı

%8,28 olarak gerçekleşmiştir. Sektördeki daralma ve artan maliyetler sektörün aktörlerini de olumsuz etkilemiştir. Bağlı sektörlerde de daralma yaşanmıştır.

2012 yılındaki durgunluğun ardından 2013 yılının birinci çeyreğinde piyasa beklentilerinin üzerinde artış kaydetmiştir. 2013 yılının ilk çeyreğinde ekonomik aktivitede beklentinin üzerinde canlanma kaydedilmiştir. Yurt içi talepteki canlanma hizmetler sektörüne yansımıştır. Bu gelişmede, özellikle inşaat sektöründeki katma değer artışı dikkat çekici olmuş dolayısıyla ekonomik aktivitelerdeki hızlanmanın etkisi ile inşaat sektörü 2013 yılının ilk çeyreğinde yeniden büyüme trendine girerek Türkiye ortalamasının üzerinde büyümüştür. Genel ekonomideki, büyüme oranı %7,96 iken inşaat sektörünün büyüme performansı %14,03 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ile sektörün **Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçerisindeki payı** 2013 yılında **%8,1** olmuştur.

2014 yılının genelinde küresel ekonomilerdeki dalgalanmalara ve jeopolitik riskler nedeniyle inşaat sektörümüz bir önceki yıla göre inşaat sektörünün büyüme performansı azalmıştır.

Ancak bazı temel göstergelere bakılacak olursa 2014 yılında kamu borç yükü azalmaya devam etmiştir. Faiz politikalarındaki kararlı tutum borçlanmanın reel maliyetinin düşük seviyelerde gerçekleşmesini sağlamıştır. Cari açık azalışını sürdürmüş, bankacılık sektörümüz güçlü ve sağlam yapısını korumayı başarmıştır. İstihdam konularında bazı yapısal sorunlar devam etmiştir. İşsizlik rakamları 2014'ün son dönemde açıklanan verilerinde %10'lar düzeyinde gerçekleşmiştir.

2014 yılında Dünya siyasi ve ekonomik risklere maruz kalmıştır. Özellikle Avrupa ekonomilerindeki resesyon küresel piyasaları, dolayısıyla ülkemiz ekonomisini de etkilemiştir.

Ekonomide Dolar ve Euro kurlarının yukarı yönlü hareketi sektör üretiminde maliyetlerin artmasına, konuta olan talebin sınırlı düzeyde kalmasına neden olmuş, inşaat sektörünün düşük tempolu bir büyüme göstermesine yol açmıştır.

2015 yılı küresel ekonomilerdeki dalgalanmalar ve komşu ülkelerdeki gerginlikler ve seçim sürecine girilmiş olması nedeni ile kritik bir yıl olarak başlamıştır. Türkiye ekonomisi 2015 yılında %6,06 oranında büyümüştür. Büyümeye en yüksek katkı özel tüketim harcamaları ve kamu harcamalarından kaynaklanmıştır. Ayrıca 2015 yılının son çeyreğinde kamu ve özel sektörün inşaat, makine teçhizat yatırımlarındaki artış büyümede etkin olmuştur. Sektörün büyüme performansı 2015 yılında %4,90 olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılı verileri

Türkiye ekonomisi, siyasi, sosyal yapısı ile dünyada önemli konumda bir ülke olup, küresel gelişmelerden de doğrudan etkilenmektedir. 2016 yılı tüm dünyada farklı gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Dünyada küresel ekonomi büyüme beklentisi %3,1 olup, 2016 yıl sonu beklentileri küresel kriz sonrası en düşük büyüme oranının yaşandığı yıl olması yönündedir. Türkiye dışa açık ve tüm dünya ülkeleri ile siyasi ve ticari bağları kuvvetli bir ülke olarak küresel hareketlerden 2016 yılında etkilenmiştir. FED'in faiz politikaları, İngiltere'nin AB'den ayrılma süreci gibi bölgesel iş birliklerinin geleceğine dair belirsizlikler, ayrıca ABD seçimleri tüm ekonomileri etkilemiştir.

Yaşanan süreçler sınırlarımızda yaşanan sıcak savaş ortamı ve bu ortamda Türkiye'nin üstlendiği rol, artan göç ve mülteci sorunlarının da ülkemiz ekonomisine yansımaları olmuştur.

2016 yılı boyunca Türkiye farklı terör örgütleri ile mücadele etti ve hala etmek durumundadır. 15 Temmuz başarısız darbe girişimi, Güney Doğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde terör örgütlerinin eylemleri, büyük şehirlerimizde yaşanan terör saldırılarını yaşadık. Ekonomideki bu baskılayıcı unsurlara rağmen Türkiye ekonomisi tüm bu süreçleri en az hasarla atlattır.

2016 yılında ekonominin en kritik süreci Türk Lirasında olduğu gibi tüm dünya piyasalarında Euro ve doların değer kazanması olmuştur. Tüm bu ortama rağmen Türkiye ekonomisi 2016 yılın açıklanan üçüncü çeyreği haricinde büyümesini sürdürmüştür. 2016 yılını ise büyüme ile tamamlamıştır. Türkiye ekonomisi yılı %2,9 büyüme oranı ile tamamlarken son çeyrekte %3,5 büyümüştür.

GSYH yılın üçüncü çeyreğinde yıllık bazda %1,8 oranında daralmıştır. 27 çeyrektir kesintisiz büyüyen Türkiye ekonomisi ilk defa küçülme performansı sergilemiştir. 2016 yılında üçüncü çeyrekte daralmanın kaynakları üretim yönünden tarım, sanayi ve hizmetlerde katma değer azalışları, talep yönünden ise özel tüketimdeki ve ihracattaki azalışları olmuştur. Kamu tüketimi büyümeye pozitif katkı vermeye devam etmiştir.

Büyümeye en büyük katkısı artan özel tüketim harcamaları iken 2016 yılında Hanehalkı nihai tüketim harcamaları zincirlemiş hacim endeksine göre %2,3 arttı. Hanehalkı tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı %59,5 olmuştur.

2016 yılında devletin nihai tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı %14,7 olurken, sabit sermaye oluşumunun payı %29,8 oldu. Bir önceki yıl zincirlenmiş hacim endeksine göre, devletin nihai tüketim harcamaları %7,3, gayrisafi sabit sermaye oluşumu ise %3 artış göstermiştir.

2017 yılının ilk çeyreğinde 2016 yılında içsel ve dışsal konjonktüre dayalı olumsuzluklara rağmen ekonomi büyüme performansı sergilemeyi başarmıştır. Ülkemizin ekonomisi 2017 yılının ilk çeyreğinde %5 oranında büyümüştür. Ekonomide Hükümet tarafından uygulanan yapısal reformlar sonuçlarının yansımaları pozitif yönlü büyüme olarak göstermiştir.

Yeni açıklanan yatırım teşvik paketleri olmak üzere büyümeyi teşvik etmek amacıyla özel tüketimi, yatırımları ve iş yaratılmasını uyaracak mali tedbirler uygulanmıştır. Kredi uygulamaları, istihdam eylem planları ve üretim kapasitesinin artırılması ile tüketim ve yatırımlar toparlanmaya başlamış, ekonomiye pozitif yönlü yansımıştır. Bunun yanında Kamu otoritesi özel tüketimi, yatırımları ve iş yaratılmasını uyaracak mali tedbirler de büyümeyi teşvik etmiştir.

Genel Ekonomik Veriler

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 12 Aralık 2016 tarihi itibarıyla dünya istatistik kurumları ile entegre olabilmek amacıyla hesaplama yöntemlerinde değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda 12 Aralık 2016 tarihinde Avrupa Hesaplar Sistemi'ne (ESA-2010) uyumlu GSYH üçüncü çeyrek haber bülteni ile mevsimsellikten arındırılmayan seriler yayımlanmıştır. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin 2014 yılında tamamladıkları ESA-2010 uygulamasının Türkiye'ye uyarlanması olan çalışma neticesinde Türkiye ekonomisine ilişkin temel büyüklüklerle önemli değişiklikler yapılmıştır. Hesaplamalarda baz yıl olarak 2009 yılı verileri alınmıştır. Yapılan revizyon ile inşaat harcamaları genişledi ve inşaat sektöründeki kayıt dışında kalan faaliyetlerin milli gelire dahil edilmesi ile inşaat sektörünün milli gelir içerisindeki payında artış olmuştur.

Son yapılan hesaplama yöntemlerine göre **Cari Fiyatlar İle Gayri Safi Yurt İçi hasıladaki değişim oranları ve inşaat sektörüne ilişkin gelişmeler aşağıdaki şekilde yansımıştır.**

İnşaat /bin TL				Genel / bin TL	
Yıl	Değer	Pay	Değişim oranı	Değer	Değişim oranı
2010	70.701.311	6,1	25,9	1.160.013.978	16,1
2011	100.016.363	7,2	41,5	1.394.477.166	20,2
2012	117.433.142	7,5	17,4	1.569.672.115	12,6
2013	145.908.413	8,1	24,2	1.809.713.087	15,3
2014	165.654.620	8,1	13,5	2.044.465.876	13,0
2015	190.614.219	8,2	15,1	2.337.529.940	14,3
2016	227.453.763	8,8	19,3	2.590.517.030	10,8
2017 Birinci çeyrek	50.681.742	7,9	10,7	641 584 023.	14,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Açıklanan verilere göre, 2015 yılı GSYH düzeyi cari fiyatlarla 2 trilyon 337 milyar TL olurken, zincirlenmiş fiyat endeksi ile 1 trilyon 571 milyar olmuştur.

2016 yılında ise GSYH düzeyi cari fiyatlarla 2 trilyon 590 milyar olurken, zincirlenmiş fiyat endeksi ile 1 trilyon 571 milyar olmuştur.

2017 yılı verileri

12 Haziran 2017 tarihinde açıklanan 2017 yılının birinci çeyreğine göre inşaat sektörünün yarattığı katma değer cari fiyatlar ile 50.681.742 bin TL olarak gerçekleşmiştir.

Zincirlenmiş Fiyat Endeksine Göre İnşaat Sektöründeki Gelişmeler

Yıllar	İnşaat		Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	
	Endeks	Değişim oranı	Endeks	Değişim oranı
2010	117,14	17,14	108,49	8,49
2011	146,11	24,74	120,54	11,11
2012	158,21	8,28	126,32	4,79
2013	180,41	14,03	137,04	8,49
2014	189,44	5,00	144,12	5,17
2015	198,73	4,90	152,86	6,06
2016	213,00	7,20	157,30	2,90
2017 birinci çeyrek	182,40	3,7	146,5	5,00

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2015 yılında inşaatın yarattığı katma değer zincirlenmiş hacim endeksi ile 111 milyar 598 milyon TL olmuştur.

TÜİK'in yeni hesaplama yöntemi ile inşaat sektörünün milli gelir içindeki payı yükselmiştir. 2015 yılında cari fiyatlarla inşaat sektörünün milli gelir içindeki payı %4,4'den revizyon sonra %8,2'ye yükselmiştir.

2016 yılında inşaat sektörünün yarattığı katma değer zincirlenmiş hacim endeksine göre 119.milyar 602 milyon TL olmuştur.

Türkiye ekonomisi 2016 yılının son çeyreğinde temel olarak nihai yurt içi talebin desteğiyle büyümüştür. Son açıklanan verilere göre, 2016 yılı çeyreklik bazlarda büyüme oranları %4,5, %5,3, %1,3, %3,5 olarak açıklanırken, inşaat sektöründeki büyüme oranları %5,4,%16,0, %4,0, %3,7 olarak değişim göstermiştir. Böylece sektör en hızlı büyüyen sektörler arasında yer almıştır. Büyük ölçekli projelerin devam etmesi, konutta KDV oranlarına getirilen indirimler sektörün büyümesinde etkin olmuştur.

Milli Gelir hesaplamasında kamu ile özel sektörün sabit sermaye yatırımlarında yeni hesaplama yöntemlerimde kamu ve özel sektör inşaat ve makina teçhizat harcamaları ayrı ayrı değerlendirilmesi yerine tek kaleme değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan yeni hesaplamaların sonuçları aşağıdaki tabloda yansıtıldığı gibidir:

2017 yılı verileri

2017 yılının ilk çeyreğindeki veriler sektörün büyümeye pozitif katkısı sınırlı düzeyde kalmıştır. Sektör 2017 yılının ilk çeyreğinde %3,7 oranında büyüme performansı sergileyebilmiştir. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla içerisindeki payı ise %7,0 olmuştur. 2016 yılının birinci çeyreğinde inşaat sektörünün büyüme oranı %5,4 seviyesinde idi.

Gayrisafi sabit sermaye oluşumu, cari fiyatlarla,

	İnşaat	Bir önceki yıla göre değişim	Toplam üretilmiş mali olmayan aktifler içindeki pay	Makine ve teçhizat	Bir önceki yıla göre değişim	Toplam üretilmiş mali olmayan aktifler içindeki pay	Diğer aktifler	Bir önceki yıla göre değişim	Toplam üretilmiş mali olmayan aktifler içindeki pay	Toplam üretilmiş mali olmayan aktifler	Bir önceki yıla göre değişim
2010	145.071.131	25,5	50,3	114.796.188	31,2	39,8	28.606.441	39,5	9,9	288.473.760	24,9
2011	198.490.316	36,8	50,7	158.270.582	37,9	40,4	34.622.502	21,0	8,8	391.383.400	28,1
2012	225.985.590	13,9	52,7	162.005.719	2,4	37,8	40.840.479	18,0	9,5	428.831.788	27,3
2013	291.411.305	29,0	56,5	182.309.733	12,5	35,3	42.488.676	4,0	8,2	516.209.715	28,5
2014	338.442.231	16,1	57,3	206.444.356	13,2	34,9	45.855.869	7,9	7,8	590.742.457	28,9
2015	379.874.686	12,2	54,7	262.979.725	27,4	37,9	51.835.448	13,0	7,5	694.689.859	29,7
2016	431.922.166	13,7	56,0	283.682.160	7,9	36,8	55.596.882	7,3	7,2	771.201.207	11,0
2017	110.173.293	23,8	59,0	62.509.468	-0,9	33,5	14.176.619	18,7	7,6	186.859.380	13,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Gayrisafi sabit sermaye oluşumu içerisinde **cari fiyatlarla inşaat sektörü** 2016 yılında **%13,7, zincirlenmiş hacim endeksine göre %4,6 oranında artmıştır**. Üretilmiş mali olmayan aktiflerle sektöre yapılan harcamaların payı %56,0 olmuştur.

Takvim etkisinden arındırılmış GSYH zincirlenmiş hacim endeksi, 2016 yılı dördüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %3,5 artmıştır. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH zincirlenmiş hacim endeksi, bir önceki çeyreğe göre %3,8 artmıştır.

İnşaat sektöründe mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sektörlerde inşaat sektörünün gelişmeleri sırasıyla birinci çeyrekte 3,5, ikinci çeyrekte 1,5, üçüncü çeyrekte -2,9, dördüncü çeyrekte -0,3 olmuştur.

2017 yılı verileri

Gayrisafi sabit sermaye oluşumu **cari fiyatlarla** 2017 yılının birinci çeyreğinde cari fiyatlarla **%29,1, zincirlenmiş hacim endeksine göre %2,2 oranında artmıştır.**

İnşaat harcamalarındaki artış zincirleme hacim endeksinde **%10,0** oranında artarken, **makine ve teçhizat harcamalarının %-10,1** oranında azalmıştır.

Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış büyüme verileri

Takvim etkisinden arındırılmış GSYH zincirlenmiş hacim endeksi, 2017 yılı birinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %4,7 artmıştır. **Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış** GSYH zincirlenmiş hacim endeksi, bir önceki çeyreğe göre %1,4 artmıştır.

Takvim etkisinden arındırılmış **inşaat sektörel büyüme oranı** %3,7 oranında artarken, mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sektörlerde inşaat sektörünün gelişmesi %1,2 oranında artış şeklinde olmuştur.

- **İnşaat Sektörü Ciro ve Üretim İndeksleri**

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat ciro endeksi 2016 yılı IV. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %6,9 oranında artmıştır. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat ciro endeksi ise bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %11,5 oranında artarken, 2016 yılında bir önceki yıla göre %10,8 oranında artmıştır.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat üretim endeksi 2016 yılı IV. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %1,4 oranında azalmıştır. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat üretim endeksi ise bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %0,5 oranında artarken, 2016 yılında bir önceki yıla göre %2,9 oranında artmıştır.

2017 yılı verileri

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat ciro endeksi, 2017 yılı I. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %1,2 oranında azaldı. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat ciro endeksi ise bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %5,3 oranında artmıştır.

Üç Aylık İnşaat Sektörü Ciro Endeksi ve Değişim Oranları,

İnşaat tipleri	Yıl	Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış ciro endeksi							
		Endeks				Çeyreklik değişim (%)			
		Çeyrek -				Çeyrek			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV
	2014	163,2	128,6	130,5	127,2		29,9	-21,2	1,5
	2015	136,9	126,1	135,4	138,4		7,6	-7,9	7,4
	2016	141,9	152,9	143,9	152,4		2,5	7,7	-5,9
	2017	150,6					-1,2		
Bina	2014	165,2	142,3	144,3	142,6		26,9	-13,9	1,4
	2015	146,2	137,8	147,5	148,7		2,5	-5,7	7,0
	2016	159,5	164,1	152,0	162,5		7,3	2,9	-7,4
	2017	166,2					2,3		
Bina dışı	2014	135,1	110,8	107,1	102,9		16,3	-18,0	-3,3
	2015	113,3	109,3	114,8	121,4		10,0	-3,6	5,0
	2016	121,1	129,5	132,2	135,0		-0,2	6,9	2,1
	2017	133,6					-1,1		

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İnşaat Ciro ve Üretim Endeksleri haber bülteni

İnşaat tipleri	Yıl	Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış İnşaat Üretim Endeksi							
		Endeks				Çeyreklik değişim (%)			
		Çeyrek -				Çeyrek -			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV
Toplam	2012	110,4	110,6	112,4	115,5	-2,5	0,2	1,6	2,7
	2013	118,8	119,9	121,7	122,9	2,9	0,9	1,5	1,0
	2014	126,5	125,3	124,8	121,5	2,9	-0,9	-0,4	-2,7
	2015	123,5	127,1	129,0	126,1	1,7	2,9	1,5	-2,3
	2016	131,4	134,9	128,3	126,5	4,2	2,6	-4,9	-1,4
Bina	2012	116,5	116,1	115,9	117,6	0,4	1,3	2,1	0,2
	2013	118,0	119,5	122,1	122,3	5,9	0,8	0,1	-3,5
	2014	129,6	130,6	130,8	126,2	0,0	3,3	1,3	-2,5
	2015	126,1	130,2	132,0	128,7	3,2	2,6	-4,7	-1,4
	2016	132,9	136,3	129,9	128,1	0,4	1,3	2,1	0,2
Bina dışı	2012	90,9	98,0	100,5	102,8	-3,1	7,9	2,6	2,2
	2013	121,9	120,7	120,1	124,8	18,0	-1,0	-0,5	3,9
	2014	117,5	104,9	103,2	108,4	-5,9	-10,7	-1,6	5,0
	2015	116,8	113,3	117,1	119,5	7,8	-3,0	3,3	2,1
	2016	129,1	126,7	120,8	123,1	8,0	-1,9	-4,7	2,0

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İnşaat Ciro ve Üretim Endeksleri haber bülteni

İŞGÜCÜ VERİLERİ

❖ İnşaat Sektörü İstihdamı

Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2016 yılında bir önceki yıla göre 273 bin kişi artarak 3 milyon 330 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 0,6 puanlık artış ile %10,9 seviyesinde gerçekleşti. İşsizlik oranı erkeklerde 0,4 puanlık artışla %9,6 kadınlarda ise 1,1 puanlık artışla %13,7 olmuştur.

İstihdam edilenlerin sayısı 2016 yılında, geçen yıla göre 584 bin kişi artarak 27 milyon 205 bin kişi, istihdam oranı ise 0,3 puanlık artış ile %46,3 olmuştur.

İşsizlik oranı ise 1,9 puanlık artış ile %12,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2016 yılında tarım dışı işsizlik oranı 2,2 puanlık artış ile %14,9 olarak tahmin edilmiştir. 15-24 yaş grubunu içeren genç işsizlik oranı 4,8 puanlık artış ile %14,9 olmuştur.

İstihdam edilenlerin sayısı 2016 yılı Aralık döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 221 bin kişi artarak 26 milyon 669 bin kişi, istihdam oranı ise 0,3 puanlık azalış ile %45,1 olmuştur.

2016 yılında istihdam edilenlerin %18,4'ü tarım, %19,7'si sanayi, %6,9'u inşaat, %54,9'u ise hizmetler sektöründe yer almıştır.

Aralık 2016 döneminde herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,6 puan artarak %32,7 olarak gerçekleşmiştir.

Mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam bir önceki döneme göre 36 bin kişi azalarak 27 milyon 301 bin kişi olarak tahmin edildi. İstihdam oranı 0,1 puanlık azalış ile %46,2 olmuştur.

Mevsim etkilerinden arındırılmış işsiz sayısı bir önceki döneme göre 49 bin kişi artarak 3 milyon 717 bin kişi olarak gerçekleşti. İşsizlik oranı 0,2 puanlık artış ile %12 olmuştur. Mevsimsellikten arındırılmış sektörel istihdam verilerine göre ise geçen döneme kıyasla Aralık 2016 döneminde istihdam hizmetlerde 4 binlik sınırlı bir artış gösterirken, sanayide 51 bin, inşaatla ise 28 bin azalmıştır.

Aralık 2016 yılında inşaat sektöründe istihdam kaybı yaşanmıştır. Bu dönemde tarım dışı istihdamın payı 8,143 olurken, inşaat sektörünün genel istihdam oranı içerisindeki payı %6,9 olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılı verileri

Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2017 yılı Mart döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 619 bin kişi artarak 3 milyon 642 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 1,6 puanlık artış ile %11,7 seviyesinde gerçekleşti. Aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 1,8 puanlık artış ile %13,7 olarak tahmin edilmiştir.

İşsizlik göstergelerinde önemli bir veri olan Genç İşsizlik oranı ise %21,4 olmuştur.

İşgücü 2017 yılı Mart döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 496 bin kişi artarak 27 milyon 489 bin kişi, iş gücüne katılma oranı ise %52,2 olarak gerçekleşmiştir.

Mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam bir önceki döneme göre 143 bin kişi artarak 27 milyon 699 bin kişi olarak tahmin edildi. İstihdam oranı 0,2 puanlık artış ile %46,5 oldu.

Mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam bir önceki döneme göre 115 bin kişi artarak 27 milyon 805 bin kişi olarak tahmin edildi. İstihdam oranı 0,1 puanlık artış ile %46,6 olmuştur.

Mevsim etkilerinden arındırılmış işsiz sayısı bir önceki döneme göre 34 bin kişi azalarak 3 milyon 629 bin kişi olarak gerçekleşti. İşsizlik oranı 0,2 puanlık azalış ile %11,5 olmuştur.

Mart 2017 döneminde herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,2 puan artarak %33,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran içerisinde tarımda çalışanların 81,8'i, tarım dışı sektöründe çalışanların %33,1'si kayıt dışıdır.

İnşaat Sektörü

İnşaat sektöründe 2017 yılının şubat ayında 2.004 bin kişi istihdam edilmiştir. 2016 yılının aynı döneminde ise 1.923 bin kişi istihdam edilmişti. Sektörün istihdam içerisindeki payı %7,3 olmuştur. 2016 yılının aynı dönemine göre %4,21 artış olmuştur.

Mevsim etkisinden arındırılmış inşaat sektörü istihdamı son iki dönemde inşaat sektöründeki artışlar da 60 biner civarındadır. 2017 döneminde mevsim etkisinden arındırılmış istihdam 2.115 bin kişi olmuştur. İnşaat sektöründeki istihdam artışları sayesinde mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik seviyesi gerilemiştir

Toplam İstihdam ve İnşaat Sektörü Verileri

Yıllar	Tarım Dışı İstihdam/kişi	İnşaat Sektörü/ kişi	İnşaat Sektörü/Tarım Dışı İstihdam
2005	15.553.000	1.171.000	7,53%
2006	15.241.000	1.189.000	7,80%
2007	15.588.000	1.224.000	7,85%
2008	15.959.000	1.125.000	7,00%
2009	16.324.000	1.297.000	7,94%
2010	17.082.000	1.442.000	8,44%
2011	18.079.000	1.512.000	8,36%
2012	19.080.000	1.647.000	8,63%
2013	19.755.000	1.753.000	8,87%
2014	20.632.000	1.829.000	8,86%
2014	20.632.000	1.829.000	8,86%
2015	21.445.000	1.878.000	8,75%
2016	21.754.000	1.836.000	8,43
2016 Mart	21.900.000	1.923.000	8,78
2017 Mart	22.404.000	2.004.000	8,94

Kaynak: TÜİK hane halkı işgücü istatistikleri,

2016 yılı 15-64 Yaş arası meslek gruplarına göre inşaat sektöründe çalışanların dağılımı

Yöneticiler	79
Profesyonel Meslek Mensupları	56
Teknisyenler, Teknikerler Ve Yardımcı Pro.Meslek Mensupları	72
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	72
Hizmet Ve Satış Elemanları	58
Nitelikli Tarım, Ormancılık Ve Su Ürünleri Çalışanları	1
Sanatkarlar Ve İlgili İşlerde Çalışanlar	1004
Tesis Ve Makine Operatörleri Ve Montajcılar	186
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	372

15-64 yaş Arası İnşaat Sektöründe çalışanların eğitim durumuna göre dağılımı

	İstihdam edilen kişi /1000	Oran
Okuma Yazma Bilmeye	34	1,72%
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	87	4,41%
İlkokul	768	38,91%
İlköğretim	302	15,30%
(Ortaokul Veya Dengi Meslek Ortaokul	235	11,90%
Genel Lise	157	7,95%
Lise Dengi Mesleki Okul	184	9,32%
Yüksek Öğretim	207	10,49%

2016 yılı İnşaat Sektörü İşteki Durumuna Göre Çalışan Sayı

	Kişi Sayısı/1000
Ücretli, Maaşlı Veya Yevmiyeli	18.271
İşveren	1.196
Kendi Hesabına	4.099
Ücretsiz Aile İşçisi	2.895

2016 yılı Sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılığa göre istihdam edilenler

	Kişi Sayısı/ 1000	Oran
Kayıtlı	17.974	67,92%
Kayıtlı Değil	8.488	32,08%

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

İnşaat İşgücü Girdi Endeksleri

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat istihdam endeksi 2016 yılı IV. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %3,3 oranında azalmıştır. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat istihdam endeksi ise, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %9,1 oranında azalırken, 2016 yılında bir önceki yıla göre %7,5 oranında azalmıştır.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat çalışılan saat endeksi 2016 yılı IV. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %1,7 oranında azalmıştır. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat çalışılan saat endeksi ise, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %9,8 oranında azalırken, 2016 yılında bir önceki yıla göre %8,9 oranında azalmıştır.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat brüt ücret-maaş endeksi 2016 yılı IV. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %2,5 oranında artmıştır. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat brüt ücret-maaş endeksi ise bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %12,0 oranında artarken, 2016 yılında bir önceki yıla göre %13,4 oranında artmıştır.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış istihdam endeksi değişim oranları

		Çeyrek			
		I	II	III	IV
Toplam	2014	-1,9	-5,5	-6,0	0,2
	2015	-1,5	-1,7	-2,0	-1,6
	2016	-1,6	-2,5	-2,5	-3,2
	2017	-3,5			
Bina	2014	-2,7	-3,0	-3,5	-1,7
	2015	-1,8	-1,5	-1,6	-2,2
	2016	-2,7	-3,7	-3,9	-5,0
	2017	-5,0			
Bina dışı	2014	-2,5	-8,9	-7,8	-1,8
	2015	-1,9	-0,7	-0,9	-1,7
	2016	1,3	0,1	2,0	1,1
	2017	-1,2			

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2017 Yılı Verileri

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat istihdam endeksi 2017 yılı I. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %3,5 oranında azalmıştır. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat istihdam endeksi ise, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %12,6 oranında azalmıştır.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat çalışılan saat endeksi 2017 yılı I. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %3,6 oranında azaldı. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat çalışılan saat endeksi ise, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %13,1 oranında azalmıştır.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış inşaat brüt ücret-maaş endeksi 2017 yılı I. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %0,4 oranında azaldı. Takvim etkilerinden arındırılmış inşaat brüt ücret-maaş endeksi ise, bir önceki yılın aynı çeyreğine göre %1,1 oranında artmıştır.

KONUT SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER

• Yapı Ruhsatı Verileri

Konut sektörü inşaat sektörünün en önemli alanlarından birisidir. Sektöre gerçekleştirilen yatırımlar kendisine bağlı çok sayıda sektörü de hareket geçirmektedir.

Ülkemizde özellikle gecekondulaşma dolayısıyla çarpık yapılaşmadan dolayı kentsel dönüşüm seferberliği başlatılmıştır. Şehirlerin yeniden yapılandırılması adına çok sayıda konut projesi hayata geçirilmiştir. Konut sektöründeki gelişmeleri yansıtan önemli göstergelerden birisi yapı inşaatlarının başlangıçlarını gösteren yapı ruhsatına ilişkin verilerdir. Özellikle 2013 ve 2014 yıllarında yapı ruhsatı verilerinde artışlar görülmüştür. 2014 yılında yapı ruhsatı verilen daire sayısı 1 milyon 30 bin daire olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılında Belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatlarının 2016 yılında bir önceki yıla göre bina sayısı %5,5, yüzölçümü %7,3, değeri %15,4, daire sayısı %10,6 oranında artmıştır.

Yapı ruhsatı verilen yapıların toplam yüzölçümü 2016 yılında 202,3 milyon m² iken; bunun 112,8 milyon m²'si konut, 48,2 milyon m²'si konut dışı ve 41,3 milyon m²'si ise ortak kullanım alanı olarak gerçekleşti.

Yapı sahipliğine göre, özel sektör 169,9 milyon m² ile en büyük paya sahip oldu. Bunu 29,0 milyon m² ile devlet sektörü ve 3,4 milyon m² ile yapı kooperatifleri izledi. Daire sayısına göre ise, toplam 986 bin 119 dairenin 908 bin 687'si özel sektör, 64 bin 604'ü devlet sektörü ve 12 bin 828'i yapı kooperatifleri tarafından alınmıştır. Bu rakamlar ile gerçekleştirilen yapıların 592,9'u özel sektör, %5,6'sı devlet, %1,3'ü yapı kooperatifi tarafından gerçekleştirilmiştir. 2015 ve 2016 yıllarında ise bir milyon seviyesinin altında seyretmiştir.

2016 yılında otel vb bina sayısında %26,3, ofis ve iş yerleri %-27, iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar %6,8 artmıştır.

Daire sayılarına göre, İstanbul ili 213 bin 526 adet ile en yüksek paya sahip oldu. İstanbul'u 67 bin 514 adet ile Ankara ve 50 bin 367 adet ile İzmir illeri izledi. Daire sayısı en az olan iller sırası ile Hakkari, Şırnak ve Bayburt olmuştur.

2017 yılı verileri

Belediyeler tarafından verilen yapı ruhsatlarının 2017 yılının ilk üç ayında bir önceki yıla göre, bina sayısı %15,0, yüzölçümü %17,2, değeri %3,6, daire sayısı %11,6 oranında azalmıştır.

2017 yılında Yapı Ruhsatı Verilerine göre yapı ruhsatlarının 2017 yılının ilk üç ayında bir önceki yıla göre, bina sayısı %15,0, yüzölçümü %17,2, değeri %3,6, daire sayısı %11,6 oranında **azalmıştır**. 2016 yılında Ocak-Mart döneminde **33.776** bina için yapı ruhsatı verilirken 2017 yılının aynı döneminde **28.711** bina için yapı ruhsatı verilmiştir.

İki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalarda 2016 yılında 22.547 bina için yapı ruhsatı verilirken, 2017 yılında 20.571 bina için yapı ruhsatı verilmiştir.

Kullanma amacına göre 34,6 milyon m² ile en yüksek paya iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar sahip olmuştur. Bunu 2,5 milyon m² ile kamu eğlence, eğitim, hastane veya bakım kuruluşları binaları izlemiştir.

Yapı ruhsatlarının kullanım amacına göre dağılımında **özel sektörün payı** %0,93, kamu **sektörünün payı** %0,06, **yapı kooperatifliğinin** payı %0,01 olarak gerçekleşmiştir.

Yapı ruhsatlarında tüm bina türlerinde azalış olmuştur. Trafik ve iletişim binaları %21,4, Ofis ve işyerleri bina türünde %38, Bir dairesel ikamet amaçlı binalarda %17,2 azalış olmuştur. Otel vb binalarda ise %6,9 azalış olmuştur.

	Bina Sayısı	Yüzölçümü (m ²)	Değer (TL)	Daire sayısı
2004	75 495	69 719 611	24 108 198 467	330 446
2005	114 254	106 424 587	40 529 421 744	546 618
2006	114 204	122 909 886	56 195 862 967	600 387
2007	105 865	124 132 360	61 709 610 627	581 696
2008	95 193	103 846 233	59 006 449 177	503 565
2009	92 342	100 726 544	54 367 862 313	518 475
2010	141 371	178 776 701	103 256 212 659	916 504
2011	101 900	123 621 864	80 755 662 747	650 127
2012	104.151	152.952.913	101.339.464.571	750.922
2013	121 266	175 167 417	126 412 904 992	837 282
2014	139 439	220 264 118	175 667 839 097	1 030 684
2015	122.243	184 050 956	155 712 678 652	870 515
2016	131.848	202 321 341	184 172 950 675	986.119
2016 Ocak- Mart	33 776	54 366 769	48 015 003 219	258 981
2017 Ocak-Mart	28.711	45 036 794	46 278 883 789	228 918

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

- **Yapı Kullanma İzin Belgesi**

2016 yılında Belediyeler tarafından verilen yapı kullanma izin belgelerinin 2016 yılında bir önceki yıla göre bina sayısı %0,3, yüzölçümü %5,1, değeri %14,2, daire sayısı %2,5 oranında arttı.

Yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların toplam yüzölçümü 2016 yılında 150,3 milyon m² iken; bunun 86,1 milyon m²'si konut, 36,0 milyon m²'si konut dışı ve 28,2 milyon m²'si ise ortak kullanım alanı olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılı verileri

Belediyeler tarafından verilen **yapı kullanma izin belgelerinin** 2017 yılının ilk üç ayında bir önceki yıla göre, bina sayısı %8,7, yüzölçümü %22,0, değeri %42,2, daire sayısı %17,9 oranında artmıştır.

2016 yılında **256.759** bina için Yapı Kullanım İzin Belgesi verilirken, 2017 yılında **24.621** bina için Yapı Kullanım İzin Belgesi verilmiştir.

Kullanma amacına göre 28,7 milyon m² ile en yüksek paya iki ve daha fazla dairesel ikamet amaçlı binalar sahip oldu. Bunu 2,6 milyon m² ile kamu eğlence, eğitim, hastane veya bakım kuruluşları binaları izlemiştir.

Yapı kullanma izin belgelerinde yapı sahipliğine göre, **özel sektör** %93,1 ile en büyük paya sahip olmuştur. Bunu %3,8 ile **devlet sektörü** ve %3 ile **yapı kooperatifleri** izlemiştir.

	Bina Sayısı	Yüzölçümü (m ²)	Değer (TL)	Daire sayısı
2004	40 792	31 028 172	10 306 575 645	164.994
2005	64 126	50 324 600	18 445 263 149	249.816
2006	73 383	57 207 320	25 050 689 452	295.389
2007	67 913	63 150 147	30 296 766 701	325.330
2008	76 069	70 957 036	39 002 256 405	357.286
2009	94 772	94 567 729	49 356 423 320	469.981
2010	81 952	85 438 877	47 465 954 812	429.591
2011	98 339	105 650 512	66.;;	556.769
2012	94.750	103.877.581	69.053.133.627	546.672
2013	120.268	137.890.680	97.840.178.705	721.501
2014	123 797	151 465 262	118 552 648 286	770 308
2015	108 893	141 441 757	118 183 103 337	724 331
2016	110 401	150 263 448	136 429 134 548	750 336
2016 Ocak-Mart	24 621	32 188 160	28 222 760 454	164 508
2017 Ocak-Mart	26.759	39.258.848	40.145.620.367	194.036

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

- **Yapı Sahipliğine Göre Yapılacak Yeni ve İlave Yapılar**

Aşağıdaki tabloda Yapı ruhsatı verilerine göre 2005 ve 2016 yılları arası dağılım aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Yıl		Toplam	Özel sektör	Yapı kooperatifi	Devlet sektörü
2005	Yapı sayısı	114 254	102 802	6 809	4 643
	Yüzölçümü m2	106 424 587	87 973 288	7 218 013	11 233 286
	Değer-TL	40 529 421 744	33 410 483 846	2 777 802 354	4 341 135 544
2006	Yapı sayısı	114 204	105 206	6 005	2 993
	Yüzölçümü m2	122 909 886	102 733 264	10 798 286	9 378 336
	Değer TL	56 195 862 967	47 031 892 287	4 891 295 986	4 272 674 694
2007	Yapı sayısı	106 659	96 840	5 194	4 625
	Yüzölçümü m2	125 067 023	105 763 741	8 308 582	10 994 700
	Değer TL	61 300 286 560	51 846 694 149	3 974 329 977	5 479 262 434
2008	Yapı sayısı	95 193	85 175	3 556	6 462
	Yüzölçümü m2	103 846 233	82 567 705	6 084 524	15 194 004
	Değer TL	59 006 449 177	46 943 638 432	3 432 728 485	8 630 082 260
2009	Yapı sayısı	92 342	81 839	5 526	4 977
	Yüzölçümü m2	100 726 544	79 963 328	6 936 646	13 826 570
	Değer TL	54 367 862 313	43 186 496 663	3 692 214 873	7 489 150 777
2010	Yapı sayısı	132 589	119 377	6 114	7 098
	Yüzölçümü m2	166 999 697	136 620 755	10 127 419	20 251 523
	Değer TL	96 438 036 831	78 878 371 222	5 869 643 710	11 690 021 899
2011	Yapı sayısı	101.900	94.148	1.591	6.161
	Yüzölçümü m2	123.621.864	103.901.551	2.942.059	16.778.254
	Değer TL	80.755.662.747	67.892.867.626	1.867.494.324	10.995.300.797
2012	Yapı sayısı	95. 763	88.721	2.859	4.183
	Yüzölçümü m2	106 .950. 602	91.360.316	3.013.007	12.577.279
	Değer TL	71 .241. 730. 346	60.610.733.731	1.965.407.714	8.665.588.901
2013	Yapı sayısı	120. 268	111.730	110 569	5.622
	Yüzölçümü m2	137 .890. 680	118.620.154	145 434 799	15.073.299
	Değer TL	97. 840. 178. 705	83.827.621.373	104 889 842 488	11.054.273.652
2014	Yapı sayısı	139 439	6 708	2 286	130 445
	Yüzölçümü m2	220 264 118	26 046 809	4 025 502	190 191 807
	Değer TL	175 667 839 097	20 833 262 707	3 170 195 023	151 664 381 367
2015	Yapı sayısı	122 243	6 818	1 767	113 658
	Yüzölçümü m2	184 050 956	26 392 189	3 344 518	154 314 249
	Değer TL	155 712 678 652	22 400 953 135	2 778 949 324	130 532 776 193
2016	Yapı sayısı	131 848	122 568	1 804	7 476

	Yüzölçümü m2	202 321 341	169 871 762	3 415 330	29 034 249
	Değer TL	184 172 950 675	154.820.212.232	3 046 081 591	26 306 656 852
2017	Yapı sayısı	25 565	26 785	256	1 670
	Yüzölçümü m2	39 876 172	37 667 731	592 040	6 777 023
	Değer TL	33 383 350 991	38 755 715 243	605 312 321	6 917 856 225

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Toplu Konut İdaresi Yatırımları

Türkiye’de Toplu Konut İdaresince son dönemde alt, orta ve üst gelir düzeyine yönelik konut üretimi yoğunluk kazanmıştır. Tüm Türkiye genelinde İdare tarafından çok sayıda konut üretimi gerçekleştirilmektedir. TOKİ’nin üretimleri sayesinde doğrudan ve dolaylı olmak üzere 900.000 kişilik istihdam sağlanmıştır.

TOKİ verilerine göre 81 il, 3.325 şantiyede 754.097 konut rakamına ulaşılmıştır. Üretilen konutların 627.605 yani %85,16’sının sosyal konut niteliğinde olmuştur. Satılan konut sayısı 606.798 ve yapım ve proje işlemleri aşamasında 82,70 milyar TL’lik 5.617 ihale sonuçlanmıştır.

TOKİ tarafından 258.049 konutluk kentsel dönüşüm projesi başlatılmıştır. 68.254 konut tamamlanarak hak sahiplerine dağıtılmıştır.

22 Kasım 2016 tarihi itibarıyla TOKİ’nin Konut Uygulamaları Dağılımı :

Konut Grubu	Adet	Pay
Dar ve Orta Gelir Grubu	318.109	%43,16
Alt- Yoksul Gelir Grubu	149.166	%20,24
Gecekondu Dönüşüm	116.849	%15,86
Afet Konutu Uygulaması	37.734	%5,12
Tarım Köy Uygulaması	5.747	%0,78
TOPLAM SOSYAL KONUT	627.605	%85,16
Kaynak Geliştirme	20.933	%2,84
TOPLAM	88.396	%12,00
Değerlendirme Aşamasındakiler	109.329	%14,84
Tarih Almış İhaleler	12.331	
GENEL TOPLAM	754.097	
Kasım İhaleleri Konut Sayısı	3.697	
01.01.2016-22.11.2016 Konut Uygulamaları	47.066	

Kaynak: Toplu Konut İdaresi

- **Konut Satış İstatistikleri**

Konut sektöründe gerçekleştirilen kampanyalar ve banka kredi faizlerindeki düşüşler nedeniyle konut sektöründe satışlar dinamik yapışımı korumuştur. Öte yandan uyguladıkları esnek ve düşük faizli ödeme planları da satışları artırıcı etki yapmıştır. Sürdürülen kampanyalar ile konut kredisi talepleri artmıştır.

2016 yılında konut satışları 2016 yılında bir önceki yılına göre %4 artış göstererek 1.341.453 konut satılmıştır. Aralık ayında ise satılan konut sayısı 142.713 olmuştur.

Konut satışlarında 2016 yılında, İstanbul 232 428 konut satışı ve %17,3 pay ile ilk sırayı almıştır.

Türkiye genelinde ipotekli konut satışları bir önceki yılın aynı ayına göre %21,8 oranında artış göstererek 49 076 olmuştur. Toplam konut satışları içinde ipotekli satışların payı %34,4 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde ikinci el konut satışları bir önceki yılın aynı ayına göre %3,4 artış göstererek 70 921 olmuştur.

Yabancılara yapılan konut satışları 2016 yılında bir önceki yıla göre %20,3 azalmış bu dönemde 18.189 konut satılmıştır. Ocak Aralık döneminde 2015 yılında 22.830 konut satılmıştır.

2017 yılı verileri

Türkiye genelinde konut satışları 2017 Mayıs ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %1,5 oranında artarak 116 558 olmuştur. Konut satışlarında, İstanbul 20 287 konut satışı ve %17,4 ile en yüksek paya sahip oldu. Satış sayılarına göre İstanbul'u, 12 631 konut satışı ve %10,8 pay ile Ankara, 7 121 konut satışı ve %6,1 pay ile İzmir izledi. Konut satış sayısının düşük olduğu iller sırasıyla 8 konut ile Hakkari, 12 konut ile Ardahan ve 39 konut ile Bayburt olmuştur.

Ocak-Mayıs ayı toplamında konut satışları 2016 yılında **524 612** adet olarak gerçekleşirken 2017 yılında **556 784** adet olmuştur.

Türkiye genelinde ipotekli konut satışları bir önceki yılın aynı ayına göre %17,8 oranında artış göstererek 41 738 oldu. Toplam konut satışları içinde ipotekli satışların payı %35,8 olarak gerçekleşmiştir.

Diğer konut satışları Türkiye genelinde bir önceki yılın aynı ayına göre %5,7 oranında azalarak 74 820 olmuştur.

Türkiye genelinde ilk defa satılan konut sayısı bir önceki yılın 556.784 aynı ayına göre %5,5 azalarak 52 976 olmuştur.

Yabancılara yapılan konut satışları bir önceki yılın aynı ayına göre %10,1 artarak 1 775 oldu. Yabancılara yapılan konut satışlarında, Mayıs 2017'de ilk sırayı 530 konut satışı ile İstanbul almıştır. İstanbul ilini sırasıyla 442 konut satışı ile Antalya, 123 konut satışı ile Trabzon, 120 konut satışı ile Bursa, 92 konut satışı ile Yalova ve 69 konut satışı ile Mersin izlemiştir.

Mayıs ayında Suudi Arabistan vatandaşları Türkiye'den 285 konut satın aldı. Suudi Arabistan'ı sırasıyla, 277 konut ile Irak, 134 konut ile Rusya Federasyonu, 125 konut ile Kuveyt ve 70 konut ile Afganistan izlemiştir.

YILLAR	SAYI
2010	607.098
2011	708.275
2012	701.621
2013	1.157.190
2014	1 165 381
2015	1 289 320
2016	1 341 453
2016 Ocak-Mayıs	524.612
2017 Ocak-Mayıs	556.784

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Konut Fiyat Endeksleri -KFE

Türkiye konut piyasasındaki fiyat değişimlerinin takip edilmesine yönelik, ülke genelini kapsayan bir endeks hesaplanması amaçlanmaktadır.

Türkiye'deki konutların gözlemlenebilen özelliklerinin zaman içinde kontrol edilerek, kalite etkisinden arındırılmış fiyat değişimlerini izlemek amacıyla hesaplanan Hedonik Konut Fiyat Endeksi (HKFE) (2010=100), 2017 yılı Nisan ayında bir önceki aya göre yüzde 1,02 oranında artarak 203,27 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 11,17 oranında artan HKFE, aynı dönemde reel olarak yüzde 0,63 oranında azalış göstermiştir.2017 yılı Nisan döneminde Yeni Konut Fiyatları Endeksi bir önceli yılın aynı dönemine göre %11,93 yeni olmayan konut fiyatları endeksi ise %13,42 oranında artmıştır.

Dönem	KFE	Bir Önceki Aya Göre Değişim (%)	Bir Önceki Yılın Aynı Ayına Göre Değişim (%)
Mar.16	206,22	1,11	15,35
Nis.16	208,52	1,12	14,70
May.16	211,93	1,64	14,57
Haz.16	213,89	0,92	13,87
Tem.16	217,41	1,65	13,98
Ağu.16	219,70	1,05	14,18
Eyl.16	221,38	0,76	13,90
Eki.16	222,45	0,48	12,86
Kas.16	224,05	0,72	12,26
Ara.16	225,95	0,85	12,26
Oca.17	228,61	1,18	12,99
Şub.17	231,14	1,11	13,33
Mar.17	233,80	1,15	13,37
Nis.17	235,80	0,86	13,08

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

BÜTÇE VE YATIRIMLAR

- Bütçe ve Vergi Gelirleri

Yıllar	Vergi Gelirleri / Bin TL
2005	119.627.000
2006	137.480.292
2007	158.152.898
2008	168.109.000
2009	172.416.575
2010	210.532.000
2011	253.765.000
2012	278.751.000
2013	326.125.000
2014	352.514.000
2015	407.818.000
2016	459.150.000
2016 Ocak-Nisan	140.989.000
2017 Ocak-Nisan	158.699.000

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gerçekleşmeleri Raporu

2015 yılı Ocak-Aralık dönemi vergi gelirleri tahsilatı ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15,6 oranında artarak 407 milyar 818 milyon TL olmuştur.

Merkezi yönetim bütçesi 2014 yılı Ocak-Aralık döneminde 23 milyar 370 milyon TL açık vermiş iken **2015 yılı Ocak-Aralık** döneminde 22 milyar 606 milyon TL açık vermiştir.

2015 yılı Ocak-Aralık döneminde 482 milyar 780 milyon TL olan bütçe gelirleri, 2016 yılının aynı döneminde yüzde 14,8 oranında artarak 554 milyar 431 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2016 yılı Aralık ayı vergi gelirleri tahsilatı geçen yılın aynı ayına göre yüzde 12,8 oranında artarak 39 milyar 563 milyon TL olmuştur

2016 yılı Ocak-Aralık dönemi vergi gelirleri tahsilatı ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 12,5 oranında artarak 458 milyar 658 milyon TL olmuştur.

Vergi türleri itibarıyla 2016 yılı Ocak-Aralık dönemi gerçekleştirmelerine bakıldığında geçen yılın aynı dönemine göre; kurumlar vergisi yüzde 28,7, banka ve sigorta muameleleri vergisi yüzde 20,7, dahilde alınan katma değer vergisi yüzde 16,3, özel tüketim vergisi yüzde 13,6, gelir vergisi yüzde 12,6, damga vergisi yüzde 11,4, harçlar yüzde 4,8, ithalde alınan katma değer vergisi yüzde 2,6 ve diğer vergiler tahsilatı yüzde 10,2 oranında artmıştır

Merkezi yönetim bütçesi 2015 yılı Ocak-Aralık döneminde 23 milyar 525 milyon TL açık vermiş iken 2016 yılı Ocak-Aralık döneminde 29 milyar 258 milyon TL açık vermiştir.

2015 yılı Ocak-Aralık döneminde 29 milyar 479 milyon TL faiz dışı fazla verilmiş iken **2016 yılı Ocak-Aralık** döneminde 20 milyar 989 milyon TL faiz dışı fazla verilmiştir.

- **2017 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Gelişmeleri**

2017 yılı Ocak-Mayıs döneminde bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,5 oranında artarak 255,3 milyar TL olmuştur. Bütçe giderleri ise yüzde 20,2 oranında artarak 266,8 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılı Ocak-Mayıs döneminde vergi gelirleri geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 14,3 oranında artarak 209,6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. **Faiz hariç bütçe giderleri** ise yüzde 21,9 oranında artarak 241 milyar TL olmuştur.

2016 yılı Ocak-Mayıs döneminde 33,3 milyar TL **faiz dışı fazla verilmiş** iken 2017 yılı Ocak-Mayıs döneminde 14,2 milyar TL faiz dışı fazla verilmiştir.

Bütçe Giderleri ve Yatırımların Bütçe İçindeki Payı

2015 yılı Ocak-Aralık döneminde bütçe giderleri 506 milyar 305 milyon TL olarak gerçekleşmiş iken 2016 yılının aynı döneminde yüzde 15,3 oranında artarak 583 milyar 689 milyon TL olmuştur.

2015 yılı Ocak-Aralık döneminde faiz hariç bütçe giderleri 453 milyar 301 milyon TL olarak gerçekleşmiş iken 2016 yılı Ocak-Aralık döneminde yüzde 17,7 oranında artarak 533 milyar 433 milyon TL olmuştur.

Personel giderleri, 2016 yılı Ocak-Aralık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 19 oranında artarak 148 milyar 857 milyon TL olmuştur

2016 yılı Ocak-Aralık döneminde sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 17,3 oranında artarak 24 milyar 696 milyon TL olmuştur.

2016 yılı Ocak-Aralık döneminde sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri için geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 33,3 oranında artışla 106 milyar 786 milyon TL transfer yapılmıştır. Aynı dönemde sosyal güvenlik primi işveren hissesinin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından ödenmesi amacıyla yapılan transfer tutarı ise 18 milyar 990 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2017 Yılı Verileri

2016 yılı **Ocak-Mayıs döneminde faiz hariç bütçe giderleri** 197 milyar 683 milyon TL olarak gerçekleşmiş iken 2017 yılı Ocak-Mayıs döneminde yüzde 21,9 oranında artarak 241 milyar 47 milyon TL olmuştur

2016 yılı **Ocak-Mayıs döneminde bütçe giderleri** 221 milyar 869 milyon TL olarak gerçekleşmiş iken 2017 yılının aynı döneminde yüzde 20,2 oranında artarak 266 milyar 757 milyon TL olmuştur.

2017 yılı **Ocak-Mayıs döneminde faiz giderleri** geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 6,3 oranında artarak 25 milyar 710 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. **Personel giderleri**, 2017 yılı Ocak-Mayıs döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 7,5 oranında artarak 68 milyar 574 milyon TL olmuştur.

2017 yılı Ocak-Mayıs döneminde **sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri** için geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 40,1 oranında artışla 60 milyar 833 milyon TL transfer yapılmıştır.

Aynı dönemde sosyal güvenlik primi işveren hissesinin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından ödenmesi amacıyla yapılan transfer tutarı ise 11 milyar 189 milyon TL'dir.

Sermaye Giderleri

2014 yılı Ocak -Aralık döneminde 48 milyar 1 milyon TL sermaye gideri yapılmış olup gerçekleşme oranı %130,8 olmuştur. Sermaye giderlerinin toplam bütçe giderleri içerisindeki payı %10,7 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında 2013 yılına göre %9,7 oranında artış olmuştur.

2014 yılında Sermaye giderlerinin GSYİH içerisindeki payı %2,7 olmuştur. 2015 yılında bu oranın %2,1 olması beklenmektedir.

2015 yılı Ocak-Aralık döneminde 56 milyar 875 milyon TL sermaye gideri yapılmış, böylece gerçekleşme oranı %13,8 olmuştur. Ocak-Aralık 2014 yılına göre ise %18 oranında artış olmuş, Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki payı ise %2,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığına, Sağlık Bakanlığına, Emniyet Genel Müdürlüğüne, İçişleri Bakanlığı, Başbakanlık ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ilave kaynak sağlanması etkili olmuştur

2016 yılında gider politikalarının öncelikleri arasında Kamu yatırım projelerinin önceliklendirilerek kısa sürede tamamlanacak projelere odaklanması, mevcut sermaye stokundan daha etkin yararlanmak amacıyla idame-yenileme, bakım-onarım ve rehabilitasyon harcamalarına ağırlık verilmesi yer almıştır. Bu kapsamda 2016 yılı Ocak-Aralık döneminde bütçe başlangıç ödeneği 51 milyar 789 milyon TL olan sermaye gideri 59 milyar 444 milyon TL sermaye gideri olarak gerçekleşmiş, bir önceki yıla göre artış oranı 3,9 olmuştur. Böylece sermaye giderlerinin bütçe harcamalarından aldığı pay 10,18 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı sermaye giderlerinin GSMH içerisindeki payı ise 2,8 olarak gerçekleşmiştir.

2017 yıl verileri

2017 yılı Ocak-Mayıs döneminde 14 milyar 564 milyon TL sermaye gideri yapılmış olup 2016 yılı için aynı dönemde 10 milyar 091 milyon TL harcanmıştır. 2017 yılında başlangıç ödeneği olan 66 milyar 243 milyon TL'nin %22,0 oranı gerçekleşmiştir. Sermaye giderlerinin bir önceki döneme göre artışı %44,3 olmuştur.

Yıllar	Başlangıç Ödenek /TL	Gerçekleşmeler/(1000)	Sermaye Giderleri Bütçe Payı %
2005	10.070.000.000	9.805.000.000	5,4
2006	12.451.901.000	12.097.000.000	6,5
2007	12.103.930.000	13.003.980.000	6,4
2008	11.775.030.000	18.516.000.000	7,7
2009	14.838.999.000	19.847.283.000	6,3
2010	18.924.425.000	25.907.000.000	8,8
2011	21.698.000.000	30.697.000.000	7,1
2012	21.698.000.000	34.185.000.000	9,4
2013	33.489.000.000	43.609.000.000	10,7
2014	36.689.000.000	48.201.000.000	10,7
2015	40.995.000.000	56.875.000.000	11,2
2016	51.789.000.000	59.444.000.000	10,18
2017 Ocak-Mayıs	66.243.000.000	14.564.000	5,45
Kaynak: Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı/ *Program			

- Sektörler İtibariyle Yatırım Kalemlerinin Dağılımı

Türkiye’de Kamu Yatırımları (2013-2016)

Ülkemizde kamu yatırımları ekonominin dinamiklerini harekete geçirmek amacıyla gerçekleştirilmeye devam edilmiştir. Son dönemde devam eden büyük kamu yatırım projeleri inşaat sektörünün büyümesine katkı sağlamıştır.

Kamun yatırımlarında ulaşım, enerji ve tarımsal alt yapı sektörleri başta olmak üzere eğitim, sağlık, bilişim, teknoloji yatırımlarına ağırlık verilmiştir.

	2013	2014	2015	2016
Proje Sayısı (Adet)	2 737	2753	2.915	3.008
Toplam Proje Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	399,5	438,5	477,3	543,3
Cari Yıl Öncesi Kümülatif Harcama (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	183,6	182,9	211,2	239,4
Toplam Program Ödenek (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	45,6	47,5	53,5	64,9
Yatırım Programına Alınan Çok Yıllık Yeni Proje Sayısı (Adet)	265	237	235	276
Toplam Program Ödenek / Toplam Proje Tutarı (Yüzde)	11,4	10,8	11,2	12,0
Yatırım Stokunun Ortalama Tamamlanma Süresi (Yıl)	3,7	4,4	4,0	3,7

Kaynak: 2017 Yılı programı

2016 yılı kamu yatırım uygulamalarında; sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek yatırımlara ağırlık verilmiştir.

Kalkınma Bakanlığı'nın 2017 Yatırım Programına göre 2016 yılında, mahalli idare yatırımları ve yatırım işçilik giderleri hariç olmak üzere; toplam tutarı 543,3 milyar TL, 2015 yılı sonu kümülatif harcaması 239,4 milyar TL ve 2016 yılı başlangıç ödeneği 64,9 milyar TL olan 3008 kamun yatırım projesi yürütülmektedir.

2016 yılı yatırım programında yer alan 3.008 projenin 17,5 milyar TL tutarındaki 793 adedi yıl içinde başlanıp bitirilmesi programlanan yıllık projelerden oluşmaktadır. Ayrıca 2016 yılında toplam proje tutarı 15,3 milyar TL, 2016 yılı ödeneği 1,8 milyar TL olan 276 yeni çok yıllık proje yatırım programına dahil edilmiştir.

2016 yılı yatırım programında 3.008 projeye yapılan 64,9 milyar tahsis içinde %30,6 oranındaki paya ulaştırma-haberleşme sektörü il sırası almıştır.

Yatırımların ağırlıklı pay aldığı diğer sektörler %18,3 ile diğer kamu hizmetleri, %18 eğitim, %12,2 tarım, %8,2 sağlık, %7,5 payla enerji, %5,2 payla imalat, turizm ve konut sektörleri izlemiştir.

2016 yılında ise 3.008 proje için 64,9 milyar TL ödenek ayrılmıştır. Ayrılan bu ödenekler ile yatırımların tamamlanma süre 4,68 yıl olarak hesaplanmaktadır.

Yıllar	Proje Sayısı	Proje Tutarı	*Ayrılan Ödenek	Tamamlanma Süresi/Yıl
2002	4.414	166.796.827	9.835.000	10,25
2003	3.851	187.110.313	12.464.000	8,56
2004	3.555	196.112.868	11.977.543	9,13
2005	2.627	206.684.319	16.174.256	7,58
2006	2.525	200.391.243	17.521.667	6,52
2007	2.710	209.346.877	17.076.806	6,79
2008	2.759	218.975.635	17 123 197	6,81
2009	2.332	245 765 991	21 534 153	6,26
2010	2.425	273 400 164	27 795 290	5,58
2011	2.534	303 727 276	31 286 345	5,21
2012	2.622	361 955 941	38 168 774	5,21
2013	2.737	399.535.575	45.649.121	4,73
2014	2.753	438 506 462	47 623 961	5,37
2015	2.915	477 295 556	53 528 639	4,97
2016	3.008	543 274 682	64 927 811	4,68
2017	3.042	636.054.557	80.393.089	4,78

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Verileri

Kamu özel Sektör uygulamaları-KÖİ

Kamu özel sektör ortaklığı projelerinin geleneksel yöntemlere göre daha avantajlı olamaması, kamu bütçesi içerisinde yük oluşturmaması amacıyla Kamu Özel sektör projelerine ağırlık verilmekte olup, son yıllarda bun uygulamaların başarılı örneklerini görmek mümkündür.

2016 yılı Eylül ayı itibarıyla 211 KÖİ projesi için uygulama sözleşmesi imzalanmıştır.

81 projeye ilk sırada yer alan enerji sektörünü,
38 karayolu projesi
22 liman projesi
18 havaalanı projesi
18 sağlık projesi
16 yat limanı projesi

KÖİ uygulaması ile gerçekleşmiştir.

Mevcut durumda 172 proje işletmeye alınmış olup, 39 projenin yürütülmesine devam edilmektedir.

İşletme Hakkı Devri- İHD modeli ile yürütülenler hariç olmak üzere, uygulama sözleşmesi imzalanan projelerin toplam yatırım büyüklüğü 2016 yılı fiyatlarıyla 52,2 milyar dolara ulaşmaktadır.

KÖİ projelerinin, uzun yıllara yayılan yüksek tutarlarda mali yük oluşturma potansiyeli dikkate alınarak proje süreçlerinin stratejik bir yaklaşımla ele alınması kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayacaktır.

- **Tarım Sektörü Yatırımları**

Ülkemizde tarım sektörü ekonomide ağırlıklı bir konuma sahip olup, milli gelirimize önemli katkı sağlamaktadır. Mevsimsel etkilere bağlı olarak sektörün üretime katkısı değişebilmektedir. 2014 yılında doğal afetlere bağlı olarak yaşanan %2,1'lik küçülmenin ardından Tarımsal GSYH 2015 yılında 147,2 Milyar TL olarak gerçekleşmiş ve toplam GSYH'dan %7,5 pay almıştır. 2016 yılının üçüncü çeyreğinde ise tarım sektörü 74.2, Milyar TL olarak gerçekleştirmiş olup, zincirlenmiş hacim endeksine göre sektör %7,7 oranında küçülmüştür.

İnşaat sektörü tarımsal alt yapı yatırımları ile sektöre önemli katkı sağlamaktadır. İnşa edilen sulama kanalları, barajlar zirai üretimin canlanmasında etkindir. Son dönemde çok sayıda gölet yapımına ağırlık verilmiştir inşa edilen projeler ile 85 milyon dekar sulanabilir zirai arazilerimizin %75,6'sını sulamaya açılmıştır. İnşa edilen sulama tesisleri ile zirai sulamada büyük su tasarrufu sağlanmaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığınca yürütülen 1000 Günde 1001 Gölet ve Bend tamamlanmıştır. 3,2 milyar TL'ye mal olan proje ile 1,7 milyon dekar arazide sulama ve taşkın koruma faydası sağlanmıştır. Bakanlık tarafından ikinci 1.071 adet olarak belirlenen ikinci GÖL-SU Projesi'nin ise 2019 yılı sonuna kadar tamamlanması planlanmaktadır.

2003-2016 yılları arasında DSİ tarafından toplam 113 milyar TL'lik yatırım yapılmıştır. Gerçekleştirilen projeler ile Ekilebilir 280 milyon dekar zirai arazimizin; %30'u olan 85 milyon dekarı sulanabilir durumdadır. DSİ'nin 2016 yılı başı itibarıyla Yatırım Programında toplam proje tutarı 93 milyar TL olan küçük su işleri hariç 173 adet toplam projesi bulunmakta olup sene başı ödenek seviyesiyle toplam proje stokunun ortalama tamamlanma süresi 9,6 yıldır.

DSİ tarafından 2015 yılında toplam proje tutarı 2,2 milyar TL olan 12 sulama projesi bitirilmiş, 2016 yılında ise toplam proje tutarı 2,1 milyar TL olan 10 sulama projesi tamamlanmıştır.

Bununla birlikte, yatırımı devam eden projeler kapsamında inşa edilen 14 baraj, 35 büyük sulama tesisi ve 314 adet küçük su işinin ise 2016 yılında tamamlanması öngörülmüştür. Ayrıca yıl içinde ilave kaynak sağlanarak küçük su işleri kapsamındaki taşkın koruma ve küçük ölçekli sulama işleri hızlandırılmıştır.

Toplam olarak, 2016 yılında yaklaşık 201 bin hektar alanda sulama, 26 bin hektar alanda taşkın koruma yatırımlarının tamamlanması veya hızlandırılması planlanmıştır.

DAP, GAP, KOP, DOKAP Bölgesel Eylem Planlarında öngörülen hedeflerine ulaşılması amacıyla 2016 yılı yatırım programında bu kapsamdaki projelerin hızlandırılmasına önem verilmiştir.

2002-2016 Yılı İtibari İle Tarım Sektörü Yatırımlarına Ayrılan Pay

Yıllar	Proje Sayısı	Ayrılan Ödenek /100 TL	Toplam Yatırımlardan Ayrılan Pay	Tamamlanma Süresi/yıl
2002	402	800.000	8,37	27,1
2003	364	1.100.000	9,15	21,8
2004	350	1.167.450	9,75	23,72
2005	343	1.355.271	8,38	22,02
2006	292	1.225.525	7,63	15,26
2007	293	1.508.710	8,83	17,40
2008	289	1.468.741	8,57	20,7
2009	282	2.771.148	12,8	12,3
2010	277	3.666.606	13,1	12,1
2011	298	4 548 530	15,1	10,7
2012	290	5.528.521	14,49	8,57
2013	290	5.724.368	12,50	8,72
2014	292	9.300.671	13,23	8,66
2015	306	6.895.683	12,80	8,90
2016	307	7.900.176	12,1	7,93
2017	310	10.180.467	12,6	7,22

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Yıllık Yatırım Programları Raporu

- **Enerji Sektörü Yatırımları**

Türkiye gibi, tüm dünyada nüfus giderek artmakta, değişen ve gelişen dünyada enerji talebi de o ölçüde artmaktadır.

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılında elektrik enerjisi ihtiyacımızın bugünkü düzeyin iki katına ulaşarak yaklaşık 440 milyar kWh'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

Bu nedenle Türkiye'nin dünya ile rekabet edilebilirliğini korumak amacıyla enerji yatırımlarına ağırlık verilmektedir.

Türkiye'nin enerji ihtiyacındaki yıllık artış ise %6 ile %10 arasındadır. Türkiye, OECD ülkeleri içerisinde geçtiğimiz 10 yıllık dönemde enerji talep artışının en hızlı gerçekleştiği ülke durumundadır.

Ülkemizde tüketilen; petrolün %92'si, doğal gazın ise %98'i ithal edilmektedir. Elektrik üretiminde kullanılan ithal fosil kaynakların ekonomiye etkisi yıllık 10 milyar dolar mertebesindedir.

Ülkemiz, hızlı bir sosyal ve ekonomik gelişim göstermektedir. Türkiye ekonomisi geliştikçe enerji sektörü de aynı ölçüde büyümeye devam etmektedir. Ekonomisi büyüdükçe enerji talebi de aynı ölçüde artmaktadır. Yıllık elektrik enerjisi talep artışı 2000 yılından itibaren %5 olarak gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle enerji talebi artışının güvenli olarak karşılanması enerji politikalarının önceliği olmuştur.

Yıllar itibari ile elektrik tüketimlerindeki artış

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Tüketim (TWh)	114	119	128	127	133	141	150	161	175	190	198	194	210	230	242	246	256	264,1	277,2
Artış (%)	8,1	3,9	8,3	-1,1	4,5	6,5	6,3	7,2	8,6	8,8	4,3	-2	8,4	9,4	5,0	1,6	4,0	2,7	4,3

KAYNAK: TEİAŞ

Enerji piyasasındaki gelişmeler¹

Ülkemiz, dünyada 2002 yılından bu yana elektrik ve doğalgazda Çin'den sonra en fazla talep artış hızına sahip ikinci büyük ekonomi olmuştur.

Türkiye'nin enerji talebi, büyüyen ekonomisine paralel olarak hızla artmaktadır. Yıllık elektrik enerjisi talep artışı 2000 yılından günümüze kadar ortalama yüzde 5,3 olarak gerçekleşmiştir. Artan talep büyük ölçüde ithalatla karşılanmaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynakları Bakanlığı verilerine göre 2002 yılında 132,6 milyar kWh olan elektrik tüketimimiz yaklaşık iki kat artarak **2016 yılında 277,2 milyar kWh'e** ulaşmıştır.

Ülkemizde, ekonomik büyümenin sonucu olarak yıllık elektrik enerjisi tüketim artışı uzun yıllardan beri ortalama yüzde 5,5 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Elektrik enerjisi talebinde **2014 yılında yüzde 4,4; 2015 yılında ise yüzde 2,7 artış olmuştur.**

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından yapılan talep projeksiyonlarına göre elektrik enerjisi talebi önümüzdeki dönemde de artacak olup baz senaryoya göre, 2023 yılına kadar her yıl yüzde 5 civarında artış ile elektrik talebinin yaklaşık 400 milyar kWh seviyelerine ulaşması beklenmektedir. 2030 yılında ise elektrik talebinin 500 milyar kWh'i aşacağı öngörülmektedir.

Son yıllarda, belirli bir anda talep edilen en yüksek elektrik enerjisi talebi (puant talep);

- 2011 yılında 36.122 MW,
- 2012 yılında 39.045 MW
- 2013 yılında 38.274 MW
- 2014 yılında 41.003 MW
- 2015 yılında 43.289 MW
- 2016 yılı Ağustos ayında 44.734 MW

olarak gerçekleşmiştir.

Birincil Enerji Arzı

Ülkemiz birincil enerji arzı 2015 yılında 129,3 milyon TEP olarak gerçekleşmiştir. Birincil enerji talebi içerisinde doğal gazın payı yüzde 31, kömürün payı yüzde 27, petrolün payı yüzde 30 hidrolik enerjinin payı yüzde 4,5, hidrolik dışı yenilenebilir enerji kaynaklarının payı yüzde 7,5. Birincil enerji

¹Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Faaliyet Raporu'ndan derlenmiştir.

arzımızın sektörlere göre dağılımı incelendiğinde; yüzde 24,7'si sanayi, yüzde 25,1'i konut ve hizmet sektörü, yüzde 19,1'i ulaştırma ve yüzde 23,4'ü çevrim sektöründe kullanılmıştır.

Kurulu Güç

2002 yılında 31.846 MW olan elektrik enerjisi kurulu gücümüz, **2016 Yılı Ekim Ayı** sonu itibarıyla **78.434 MW'a** yükselmiştir.

2016 Yılı Ekim Ayı Sonu İtibarı ile Kurulu Gücün Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

KURULU GÜÇ	ORAN
Hidro Elektrik Santraller	% 34
Doğal Gaz	%29
Kömür	%22
Rüzgar	%7
Jeotermal	%1
Diğer	%6

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

2002'de 44.544 km olan elektrik enerjisi iletim hattımız yapılan yatırımlarla 2016 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 58.100 km'ye çıkarılmıştır. Elektrik enerjisi dağıtım hattımız ise 2002 yılında 812.399 km iken bugün itibarıyla 1.100.000 km'yi aşmıştır.

Elektrik enerjisi üretimi

Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye 2002'de 129 milyar kilovat saat elektrik üretebiliyordu, 2016'da bu rakam yüzde 106 arttı. 267 milyar kilovat saat'e ulaşmıştır. Ülkemizde 2002 yılında 298 olan elektrik enerjisi üretim santrali sayısı, 2016 Yılı sonunda 2 bin 269'a yükseldi. Bunun sonucu olarak elektrik enerjisi kurulu gücü de yüzde 151 oranında artmıştır.

Mevcut santrallerin 591 adedi hidrolik, 39 adedi kömür, 147 adedi rüzgâr, 31 adedi jeotermal, 245 adedi doğal gaz, 14 adedi fueloil, motorin, nafta, 81 adedi yenilenebilir ve atık, 23 adedi çok yakıtlı (katı ve sıvı), 46 adedi çok yakıtlı (sıvı ve doğal gaz) ve 2 adedi güneş santralleridir. Toplam 2.216 adet olan santrallerin 942 adedi güneş, 20 adedi rüzgâr, 2 adedi hidrolik ve 33 adedi termik santrali olmak üzere toplam 997 adedi lisanssız santral olarak faaliyet göstermektedir.

Kaynak	ORAN
Doğal Gaz	% 32,4
Kömür	%33,1
Hidrolik	%25,5
Rüzgar	%5,6
Jeotermal	%1,7
Güneş	%0,3
Diğer	1,4

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2017 Bütçe Sunuş Raporu

Yerli ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Ülkemizin enerji ihtiyacının karşılanması ve dışa bağımlı olmaktan kurtulması adına yapılması gereken en önemli şey; milli bir servet olan, temiz, ucuz ve yenilenebilir enerji potansiyelimizin değerlendirilmesidir. Enerji ve Tabii kaynaklar Bakanlığı verilerine göre ülkemiz hidrolik, rüzgar, güneş, jeotermal başta olmak üzere yenilenebilir enerji kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Bununla birlikte yerli kömür kaynakları açısından da zengin bir ülkededir.

2002 yılında 12.277 MW olan yenilenebilir enerji kaynakları kurulu gücümüz 2016 Yılı Ekim Ayı sonu itibarı ile yaklaşık yüzde 175 artış ile 33.736 MW'a ulaşmıştır.

2002 yılında yenilenebilir kaynaklardan elektrik üretimimiz 34 milyar kWh iken, 2015 yılında yüzde 147 artışla 84 milyar kWh'a çıkmıştır. 2016 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 76,4 milyar kWh seviyesine ulaşmıştır.

Hidrolik Enerji

Ülkemiz Rusya'dan sonra en büyük ikinci hidroelektrik potansiyeline sahip olan ülkedir. Fakat geçmişte uygulanan yanlış politikalar neticesinde enerjide dışa bağımlı hale gelmiştir. Yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde en önemli enerji kaynağı suyu enerjiye dönüştüren hidroelektrik enerjidir. Türkiye'de teorik hidroelektrik potansiyel 433 milyar kiloWatt.saat, teknik olarak değerlendirilebilir potansiyel 216 milyar kiloWatt.saat olup, teknik ve ekonomik olarak değerlendirilebilir potansiyel ise 180 milyar kiloWatt.saat olarak hesaplanmıştır.

Hidroelektrik potansiyelimizin yarısı devreye alınmıştır. 2002'den 2016'ya hidroelektrik kurulu gücü yüzde 122 artmıştır.

Hidroelektrik santrallerimizin;
92,5 milyar kWh/yıl işletmede
17,3 milyar kWh/yıl inşaatı devam eden
70,2 milyar kWh/yıl işlemleri devam eden
Santrallerdir.

2016 yılı sonu itibarıyla 26.650 MW kurulu gücünde ve yıllık üretim yaklaşık 92,5 milyar kiloWatt.saat /yıl olan 580 adet tesis işletmeye açılmıştır.

Rüzgâr Enerjisi

2002 yılında neredeyse yok sayılacak düzeyde (18,9 MW) olan rüzgâr enerjisi kurulu gücü, 2016 Yılı Ekim sonu itibarıyla 10,6 MW'ı lisanssız olmak üzere toplam 5.286 MW'a ulaşmıştır. 2023 yılı hedefleri ise rüzgâr enerjisi kurulu gücünün 20.000 MW'a çıkarılması yönündedir. Böylesine çevreci ve tamamen yerli kaynaktan oluşan bir enerji kaynağı varken rüzgârın boşa esmesi ülkemiz çıkarlarına aykırıdır.

Güneş Enerjisi

Yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji arzı içindeki payının artırılması çalışmalarını kapsamında güneş enerjisinden de azami seviyede yararlanılması planlanmaktadır. 2016 yılı Ekim sonu itibarıyla 12,9 MW kurulu güce sahip 2 adet lisanslı ve 732,8 MW kurulu güce sahip 942 adet lisanssız güneş santrali işletmededir.

Jeotermal Enerji

Bir diğerk yenilenebilir enerji kaynağı olan jeotermal enerjinin yenilenebilir enerji kaynaklarımıza dâhil edilmesine yönelik sürdürülen çalışmalarla 2002 yılında sadece 17,5 MW olan jeotermal kurulu gücümüz ise 2016 Yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 775,1 MW'a ulaşmıştır.

Yerli enerji kaynağı, yerli kömür

Yerli kömür de tıpkı yenilenebilir enerji gibi önemlidir. Yerli kömür petrol gibi, doğal gaz gibi, ithal kömür gibi dışa bağımlı değildir. Yüksek fiyatlı yabancı enerji girdilerine alternatif sağlamaktadır. Tamamen Türk yatırımcı, Türk mühendis, Türk işçi kaynağı kullanılmaktadır.

Ülkemizin 2016 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla kömüre dayalı santral kurulu gücü 17.322 MW olup toplam kurulu gücün %22,1'ine karşılık gelmektedir. Gelişmekte olan bir ülke olmamıza rağmen kömürden enerji üretiminin yaklaşık yüzde 22 olması yeterli değildir. Gelişmemizi tamamlayana kadar yerli kömürden enerji üretmeye devam etmeliyiz.

Enerji Piyasasında Serbestleşme

Ülkemiz enerji sektörünün 2023 yılına kadarki toplam yatırım ihtiyacının 122 milyar doları aşacağı tahmin edilmektedir.

Bu çerçevede, ihtiyaç duyulan yatırımların mümkün olduğu kadar özel sektör tarafından yapılmasını sağlayacak düzenlemelerin hayata geçirilmesi yönünde gerekli çalışmalar yürütülmektedir. Elektrik enerjisi sektöründeki yüksek oranlı talep artışını karşılamada en önemli stratejilerden biri rekabete dayalı yatırım ortamının geliştirilmesidir.

Ülkemiz elektrik sektörünün serbestleşmesi sürecinde, 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile daha etkin, şeffaf ve güvenilir bir enerji piyasanın kurulması, geliştirilmesi ve işletilmesi ön görülmüştür.

2002 yılında kamunun kurulu güç payı %66,1 iken 2015 yılında %27,8'e düşmüştür. 2016 yılı Eylül ayı itibarı ile bu oran 25,3 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı Eylül ayı itibarıyla Özel sektör tarafından 33 adet hidroelektrik, 68 adet rüzgar santrali devreye alınmıştır.

DAĞAL GAZ

Doğal gazın ülke genelinde yaygınlaştırılması hedefi doğrultusunda diğerk il ve ilçelerimize doğal gaz ulaştırılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar devam etmektedir. Doğal gaz rezervlerinin 76 trilyon metreküptür.

2016 yılı Ağustos ayı sonu itibarı ile kalan üretilebilir doğalgaz rezervimiz 18,7 milyar m³'tür. Elektrik enerjisi üretiminde doğalgaza dayalı kurulu gücümüz 2016 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 22.654 MW olup bu değer toplam kurulu gücümüzün %29'unu karşılamaktadır.

2002 yılında 4.510 km olan doğal gaz iletim ve dağıtım hattı uzunluğu, devam eden hatların tamamlanarak işletmeye alınması ile 2016 Ağustos ayı sonu itibarı ile 124.275 km seviyesindedir. Bu alt yapının 13.091 km'si doğal gaz iletim hattı uzunluğudur.

2002-2015 Yılı İtibari İle Enerji Sektörü Yatırımlarına Ayrılan Pay

Yıl	Proje Sayısı	Ayrılan Ödenek/1000 TL	Toplam Yatırımlardan Ayrılan Pay	Tamamlanma Süresi/Yıl
2002	108	2.060.000	20,9	11,9
2003	97	2.655.750	21,1	10,2
2004	91	2.032.475	16,90	11,9
2005	97	2.725.552	16,80	8,9
2006	104	2.489.125	14,20	8,1
2007	95	2.545.885	14,90	8,8
2008	101	2.408.570	14,00	8,8
2009	116	2.815.149	13,00	7,9
2010	127	3.376.100	12,10	6,8
2011	152	3.133.027	10,01	5,3
2012	168	3.732.935	09,78	4,9
2013	199	4.921.000	9,40	3,9
2014	188	3.425.460	7,20	5,0
2015	170	3.920.560	7,32	4,0
2016	146	4.871.028	7,50	3,4
2017	145	4.962.361	6,17	3,4

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Yıllık Yatırım Programları Raporu

• Ulaştırma Sektörü Yatırımları

Türkiye'nin kalkınma hamlesinde ulaştırma sektörünün payı büyüktür. Türkiye sahip olduğu kıtalar arası geçiş noktasındaki konumuyla lojistikte bölgesel bir üs olma potansiyeline sahiptir. Sektörün dengeli geliştirilmesi adına ulaştırmanın tüm kollarında büyük ölçekli yatırımlar hayata geçirilmiştir.

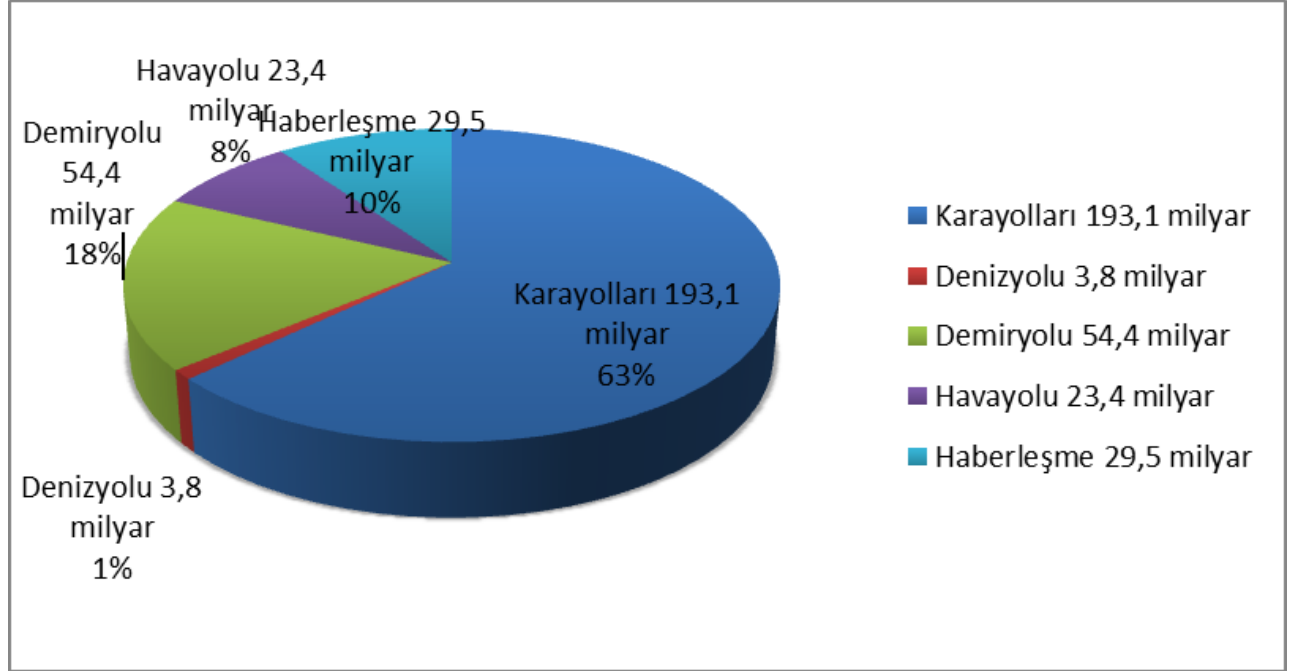
Türkiye'nin ulaştırma sektöründeki konumu güçlendikçe dünya ekonomisinin ve enerji kaynaklarının adeta kalbi olan Ortadoğu, Orta Asya ve Uzak Doğu'ya önemli bir ulaşım alternatifi sunmaya hazırlanmaktadır. Ulaştırma sektörüne yapılan yatırımlar ile Türkiye'miz Küresel Lojistik Merkezi haline gelmektedir.

Cumhuriyetimizin 100. yılı olan 2023 yılı hedeflerinin ortaya konduğu Ulaştırma Şurası'nda belirlenen en önemli hedeflerden biri, ulaştırma sisteminin bütünlüğünü sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu nedenle ulaştırmada ana hedef ulaştırmanın tüm kollarında dengeli bir dağılımı sağlamak olmuştur.

Bu hedefler doğrultusunda ulaştırma sektörü yatırımları kamu kaynaklarından yüksek pay alan

sektörler arasındadır. 2003-2016 yılları arasında KÖİ projeleri de dahil 304,2 milyar TL yatırım yapılmıştır. Karasal yük taşımacılığı talebinin ülkemizin %95'i olan karayolu payının 2014 verilerine göre %81 olan AB ortalamasına kıyasla yüksektir. Ancak on dönemde yapılan yatırımlar sayesinde ulaşımda dengeli bir dağılım olması adına önemli yatırımlar gerçekleştirilmektedir.

Bu yatırımların dağılımı şöyledir;

Karayolu Ulaşımı

Ulaştırma sektöründe gerçekleştirilen yatırımların %63'ünü karayolu ulaştırması oluşturmaktadır. Karayolları Genel Müdürlüğü, 2017 yılı başı itibari ile son beş yılda karayolu yatırım çalışmaları için, 2017 yılı fiyatlarıyla yıllık ortalama 20 milyar 175 milyon TL harcama yapmıştır.

Karayolları sektörünün gelişimi Türkiye ekonomisinin gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Bu amaçla, köy yollarından kent içi ulaşım, çevre yollarından, bölünmüş yollara ulusal yol ağına yenilenmektedir. Son dönemde tamamlanan yatırımlar ile Türkiye ulaşımda bir lojistik üs konumunda olmuştur. Yapılan yatırımlar ile karayollarında güvenlik ve konfor sağlanmış, ulaşım mesafeleri kısalarak zaman ve yakıt tasarrufu sağlanmıştır. Yine önemli bir unsur olan çevreye zararlı gazların salınımı da azalmaktadır.

Ülkemizde 2003 yılı itibariyle Karayolu Uzunluğu 63.143 km iken, 2016 yılı Kasım ayı itibariyle 66.970 km'ye ulaşmıştır. 2016 yılında 22.402 km bölünmüş devlet ve il yolları, 2.489 km otoyolu uzunluğuna ulaşmıştır.

Bölünmüş yol yapımına öncelik vermiş ve 14 yıl önce %10'dan daha az bir paya sahip olan bölünmüş yollar, bugün 25.197 km'lik uzunluğuyla toplam yol ağının %38'ine ulaşmış ve bütün yol ağımda hareket eden trafiğin (Taşıt-Km) yaklaşık %80'ine hizmet verir hale gelmiştir.

15 Ekim 2016 itibariyle Karayollarında ulaşım ağı aşağıdaki gibi dağılmıştır

Yol sınıfı	Asfalt Beton	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam Uzunluk
Otoyollar	2.489	-	-	-	-	-	2.489
Devlet Yolları	14.402	16.303	71	43	0	307	31.126
İl yolları	2.621	27.365	194	740	611	1.824	33.335
Toplam	19.512	43.668	265	783	611	2.131	66.970

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

Karayolu Ulaştırmasında Hedef

Bölünmüş yol ağı için 2019 yılı hedefi 31,000 km, 2023 hedefi 37.000 km'dir.

2023 yılına kadar YİD modeliyle 5.748 km otoyol yapımı hedeflenmekte olup, 2023 yılında Türkiye'nin otoyol ağ uzunluğu 8.026 km'ye, bölünmüş yol uzunluğu ise 36.500 km'ye erişecektir. Ayrıca, toplam yol ağıımız, tamamı BSK Kaplamalı olmak üzere 70.000 km'ye ulaşacaktır.

Avrupa'yı, Kafkaslara, Ortadoğu'ya ve Orta Asya'ya bağlayan, köprü konumundaki Türkiye'nin, batıdan doğuya kesintisiz ulaşım imkânını sağlayacak otoyol ağı 2023 yılına kadar planlanmış olup Yap-İşlet-Devret modeliyle 5.550 km uzunluğundaki 15 adet projenin yapımı gerçekleştirilecektir.

Havayolu Ulaşımı

Havacılık sektöründe de Bölgesel Havacılık Politikası ile havacılığımızın özel sektör işletmelerine açılmasıyla birlikte oluşan rekabet ortamı sayesinde bugün Türkiye bölgesinin en önemli havayolu merkezlerinden biri haline gelmiştir. İç hatlarda Avrupa'nın en hızlı büyüyen ülkesi konumundadır. Son 12 yılda havacılık dünyada yılda ortalama % 5 büyürken, Türkiye'de ise % 14,5 seviyesinde büyümüştür.

Türkiye havayolu yolcu sayısında 2014 yılında Dünya'da 9. Avrupa'da 3. sıradır. İç hatlarda ise Avrupa'nın en hızlı büyüyen ülkesi konumundayız.

2016 yılı verileriyle 6 Havayolu, 7 Merkez, 55 Noktaya ulaşılmaktadır. 2003 yılında 60 noktaya ulaşırken, 2016 yılında 282 noktaya ulaşılmaktadır. Havalimanı projelerinde kamu özel sektör iş birliği ile çok sayıda proje gerçekleştirilmiştir. İstanbul/Atatürk, Antalya, Ankara/Esenboğa, Muğla/Dalaman, İzmir/Adnan Menderes, Muğla/Milas-Bodrum ve Zafer Havalimanları, Yap-İşlet-Devret modeli ile kamu kaynağı kullanmadan gerçekleştirilmiş önemli terminal ve havalimanlarımızdandır.

2015 yılında havalimanı ve hava meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda %4,6 artarak 84 milyon, iç hatlarda %13,6 artarak 97 milyon ve toplamda ise yüzde 9,3 artarak 181 milyon yolcu olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında toplam yolcu trafiği yaklaşık 183 milyon olarak gerçekleşmiştir.

Denizcilik

Türkiye'nin bölgesinde lojistik merkezi olma hedefi doğrultusunda yeni limanların inşası, mevcutların geliştirilmesi ve lojistik merkezler ile bağlantılarının artırılması, yeni Ro-Ro hatlarının geliştirilmesi ve lojistik merkezler/Organize Sanayi Bölgeleri ile bağlantılarının artırılması, yeni Ro-Ro hatlarının geliştirilmesi, kabotajda konteynır taşımacılığının geliştirilmesi gibi çok sayıda hedef ve projeler hayata geçirilmiştir.

2010 yılından bugüne kadar 16 yeni hat açılmış olup toplam Ro-Ro hattı sayımız 21'dir.Uluslararası düzenli Ro-Ro hatlarında taşınan araç sayısında 2003 yılına göre 2015 yılında %113 artış gerçekleşmiştir.

Türkiye'de 2015 yılı sonu itibarıyla 8,15 milyon TEU konteyner ve 329 milyon ton konteyner harici yük elleçlenmiştir. Küresel krizlere rağmen, 2004-2014 döneminde konteyner artışı yıllık ortalama yüzde 12,4 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin 2023 için ekonomik büyüme ve dış ticaret hedefleri dikkate alındığında mevcut konteyner limanı kapasitesinin yaklaşık 2 katına çıkması gerektiği öngörülmektedir.

Gösterge	2003	2016
Uluslararası Liman	152	172
Tersane	37	79
Balıkçı Barınağı	293	384
Türk Sahipli Filo ve Dünya Sıralamasındaki Yerimiz	8,7 milyon DWT 18. sıra	29,2 milyon DWT 14. sıra
Yük Elleçlemesi	190 milyon ton/ yıl	416 milyon ton/ yıl
Denizde Yat Bağlama Kapasitesi	8.500	18.545

Kaynak: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

Haberleşme

E-ticaret ve çağrı merkezi hizmetleri hariç 2003 yılında yaklaşık 13,88 milyar dolar olduğu tahmin edilen bilişim sektörü büyüklüğü, 2013 yılı sonunda yaklaşık 32,25 milyar dolara ulaşmıştır.

Haberleşme sektöründe de ülkemizde çarpıcı gelişmeleri görmekteyiz. Haberleşme sektörünü rekabete açmak suretiyle 645 lisanslı, 406 işletmeci bugün faaliyet göstermektedir.

Ulaştırma Bakanlığı verilerine göre, E-ticaret ve çağrı merkezi hizmetleri hariç 2003 yılında yaklaşık 13,88 milyar dolar olduğu tahmin edilen bilişim sektörü büyüklüğü, 2013 yılı sonunda yaklaşık 32,25 milyar dolara ulaşmıştır.

2003 yılında 23 milyon **cep telefonu abone sayısı** bugün 68 milyona ulaşarak yaklaşık 3 kat artmıştır. Ülkede olmayan geniş bant erişimi bugün mobil sabit 20 milyon civarına ulaşmıştır, 3'üncü nesil GSM abone sayısı 40 milyonu bulmuştur.

Genişbant Abone Sayısı 2003 yılında 20 bin, 2014 yılı Eylül ayında sonu itibarı ile 39,79 milyondur. İletişim altyapısının İnternet kullanıcı sayısı bakımından dünyada 12'nci, Avrupa'da 5'inci sıraya yükselmiştir.

Demiryolları Ulaşımı

Türkiye, yüksek hızlı tren atağı sayesinde dünyada 8'inci, Avrupa'da 6'ncı Yüksek Hızlı Tren işletmecisi ülke unvanına kavuşmuştur.

Kalkınma Bakanlığı raporunda belirtildiği üzere Türkiye'de hem demiryolu yoğunluğu hem mevcut demiryolları üzerindeki trafik yoğunluğu yetersizdir. Ayrıca, Türkiye'de yüzde 30 olan elektrikli hat oranı, yüzde 51 olan AB-28 ortalamasının oldukça altındadır.

	2003 km	2016 km	Fark %
Toplam Demiryolu Ağı	10.959	12.532	14,4
Yüksek Hızlı Hat Uzunluğu	0	1.213	∞
Konvansiyonel Hat Uzunluğu	10.959	11.319	3,3
Sinyalli Hat Uzunluğu	2.505	5.008	99,9
Elektrikli Hat Uzunluğu	2.082	3983	89,1

Kaynak: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

Demiryollarında başlatılan yeni yol yapımından araçların yenilenmesine, kent içi ulaşımdan modernizasyon projelerine kadar eş zamanlı çalışmalarla hiçbir alan ihmal edilmeden bütünlüklü ve diğer ulaşım modlarıyla entegre bir demiryolu kalkınma hamlesi başlatılmıştır.

Demiryoluna verilen önem, belirlenen hedeflere ulaşmak için yatırım planlamasında kendisini göstermiştir. 2003-2015 yıllarında 46,8 milyar TL harcanmıştır.

2003 yılında 1.034 milyon olan Demiryolu sektörü ödeneği yıldan yıla katlanarak artmış ve 2014 yılında 6 milyar 960 milyon TL'ye ulaşmıştır.

2003 yılı ile 2016 yılı arasında 1.213 km'si Yüksek Hızlı Tren (YHT) hattı olmak üzere toplam 1.805 km yeni demiryolu yapıldı. 11.319 km'lik konvansiyonel demiryolu hattının 10.000 km'lik kısmı yenilendi. Halen YHT, Hızlı Tren ve konvansiyonel olmak üzere toplam 3.713 km uzunluğundaki demiryolunun inşası devam etmektedir. İşletmeye alınan hızlı tren hatlarında taşınan yolcu sayısı her yıl düzenli olarak artmakta olup demiryolu ağındaki toplu yolcu taşımacılığında 2015 yılında %8 artış gerçekleşmiştir.

Açılan YHT hatlarımız, ülkemizin nüfusunun %33'nün bulunduğu illerden geçmektedir. Ana hedeflerimizden biri bu oranı ilk aşamada %52'ye çıkarmaktır.

Hali hazırda 2.653 kilometrelik demiryolu inşası ise devam etmektedir. Ülkemiz özellikle son 13 yıllık süreçte demiryolu ulaşımına verdiği önemin ve eş zamanlı yaptığı yatırımların karşılığını almaya başlamıştır.

2003 yılından bugüne kadar 311 km ilave konvansiyonel hat ve 1.196 km yüksek hızlı tren hattı işletmeye alınarak ülkemizin demiryolu ağı 12.466 km'ye yükseltilmiştir .

Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek ağının oluşturulması kapsamında; Ankara-Eskişehir, Ankara-Konya ve Ankara-İstanbul Hızlı Tren Hatları işletmeye açılmıştır.

Ankara-Sivas Hızlı Tren, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir Hızlı Tren ve Bursa-Yenişehir demiryolu inşaat çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca Yerköy-Kayseri Yüksek Hızlı Tren Hattının etüt proje çalışmaları sürdürülmektedir.

Yüksek hızlı tren projeleri, mevcut sistemin iyileştirilmesi, ileri demiryolu sanayinin geliştirilmesi ve yeniden yapılanma ana hedefleri doğrultusunda son 10 yılda yaklaşık 80 proje hayata geçirilmiştir.

Demiryollarında Yüksek Hızlı Tren projelerini devreye alarak Türkiye'yi dünyada 8'nci, Avrupa'da 6'ncı yüksek hızlı tren işletmecisi ülke konumuna getirilmiştir.

Demiryolu sektöründe 2023 yılı hedefleri 3.500 km yüksek hızlı demiryolu, 8.500 km hızlı demiryolu ve 1.000 km konvansiyonel demiryolu olmak üzere 13.000 km demiryolu yapılarak toplam 25.000 km demiryolu uzunluğuna ulaşılması,

4.400 km'lik hat yenilemesi yapılarak tüm hatların yenilenmesinin tamamlanması, Demiryolu taşımacılık payının; yolcudaki %10'a ve yükte %15'e çıkarılması,

Demiryolu sektörünün serbestleşme sürecinin tamamlanması olarak belirlenmiştir.

Ankara-Sivas, Ankara-Bursa ve Ankara-İzmir Yüksek Hızlı Demiryolu hatlarında ise çalışmalar sürdürülmekte ve 2020 yılına kadar tamamlanarak işletmeye açılması planlanmaktadır

2023 yılına kadar 3.500 km yüksek hızlı demiryolu, 8.500 km hızlı demiryolu ve 1.000 km konvansiyonel demiryolu olmak üzere 13.000 km demiryolu yaparak, toplam 25.000 km demiryolu ağına sahip olmayı hedeflenmektedir.

2002-2016 Yılı İtibari İle Ulaştırma Sektörü Yatırımlarına Ayrılan Pay

Yıllar	Proje Sayısı	Ayrılan Ödenek	Toplam Yatırımlardan Ayrılan Pay	Tamamlanma Süresi/Yıl
2002	380	2.332.500	23,70	7,6
2003	346	2.871.850	23,00	8,7
2004	345	3.086.546	25,70	8,6
2005	368	5 025 603	31,00	7,9
2006	336	5 395 253	30,70	6,9
2007	371	3 890 509	22,70	9,4
2008	368	3 911 817	22,80	9,3
2009	364	5 091 326	23,60	8,6
2010	373	7.744.744	27,80	6,3
2011	383	8.537.880	27,10	6,3
2012	420	12.031.164	31,52	6,6
2013	428	13.515.096	29,60	6,3
2014	444	12.995.571	27,30	8,4
2015	436	14.500.534	27,06	7,9
2016	444	19.872.982	30,60	6,6
2017	469	23.924.964	29,75	7,5

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Yıllık Yatırım Programı

TÜKETİCİ ve SEKTÖREL GÜVEN ENDEKSİ

- **Tüketici Güven Endeksi**

TÜİK verilerine tüketici güven endeksi, 2016 Aralık ayında bir önceki aya göre %8 oranında azalmıştır; Kasım ayında 68,93 olan endeks değeri Aralık ayında 63,38 olmuştur.

Kasım ayında 68,93 olan endeks Aralık ayında 63,38 olmuştur.

Hanenin maddi durum beklentisi endeksi bir önceki aya göre %4,1 oranında azalarak Aralık ayında 85,40 olmuştur.

İşsiz sayısı beklentisi endeksi bir önceki aya göre %8,3 oranında azalarak, Aralık ayında 65,42 oldu. Bu azalış, gelecek 12 aylık dönemde işsiz sayısında düşüş bekleyenlerin azalmasından kaynaklanmıştır

Kasım ayında 95,06 olan genel ekonomik durum beklentisi endeksi %9,5 oranında azalarak, Aralık ayında 86,02 olmuştur.

Tasarruf etme ihtimali endeksi ise %17,9 oranında azalmıştır. Kasım ayında 20,33 olan endeks, Aralık ayında 16,68 değerine düşmüştür.

2017 yılı verileri

tüketici güven endeksi, Mayıs ayında bir önceki aya göre %2,1 oranında arttı; Nisan ayında 71,3 olan endeks değeri Mayıs ayında 72,8 olmuştur.

Hanenin maddi durum beklentisi endeksi bir önceki aya göre %1,4 oranında artmıştır. Bu artış Gelecek 12 aylık dönemde hanenin maddi durumunun daha iyi olacağını bekleyenlerin artmasından kaynaklanmıştır. Genel ekonomik durum beklentisi endeksi Nisan ayında 96,2 iken, Mayıs ayında %4,5 oranında artarak 100,6 değerine yükselmiştir.

İşsiz sayısı beklentisi endeksi bir önceki aya göre %3 oranında artmıştır. Bu artış, gelecek 12 aylık dönemde işsiz sayısında artış bekleyenlerin azalmasından kaynaklanmıştır. Tasarruf etme ihtimali endeksi %6,9 oranında azalmıştır.

Son açıklanan Mayıs ayı verileri ile hane halkının konut satın alma ihtimali bir önceki aya göre 0,5 oranında azalmıştır. Bu oran Nisan ayı için bir önceki aya göre %27,7 artış olarak gerçekleşmiştir.

Yıllar	Endeks
2007-12	93,89
2008-12	69,9
2009-12	78,79
2010-12	90,99
2011-12	92,04
2012-12	73,59
2013-12	74,97
2014-12	67,75
2015-12	73,58
2016-12	63,38
2017-Ocak	66,90
2017-Şubat	65,70
2017-Mart	67,80
2017-Nisan	71,30
2017-Mayıs	72,80

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

- İnşaat Sektörü Güven Endeksi

2017 yılı verileri

Mevsim etkilerinden arındırılmış inşaat sektörü güven endeksi bir önceki ayda 85,7 iken, Mayıs ayında %0,8 oranında artarak 86,3 değerine yükselmiştir.

İnşaat sektörü güven endeksindeki bu artış; gelecek üç aylık dönemde “toplam çalışan sayısında” artış bekleyen girişim yöneticisi sayısının artmasından kaynaklanmıştır.

“Alınan kayıtlı siparişlerin mevcut düzeyini” mevsim normalinin üzerinde değerlendiren girişim yöneticisi sayısı ise azalmıştır. İnşaat sektöründe bir önceki aya göre; toplam çalışan sayısı beklentisi endeksi %1,6 artarken, alınan kayıtlı siparişlerin mevcut düzeyi endeksi %0,5 azalmıştır.

İnşaat sektörü eğilimine ilişkin mevsim etkisinden arındırılmış soru bazında endeksler Bir Önceki Aya Göre Değişim Tablosu

Yıl	Ay	İnşaat Sektörü Güven Endeksi	İnşaat faaliyetleri*	Alınan siparişlerin mevcut düzeyi	Toplam çalışan sayısı beklentisi*	Satış fiyatları beklentisi*
2014	12	0,3	-2,5	2,4	-1,0	-2,0
2015	12	0,7	2,9	0,1	1,1	1,2
2016	1	-1,4	-0,9	9,9	-8,4	-2,8
	2	-1,3	-2,6	-6,0	2,2	0,5
	3	-1,7	7,3	-2,7	-0,9	-3,5
	4	0,1	1,8	-1,5	1,3	-4,4
	5	-2,9	-10,9	3,4	-6,9	3,1
	6	2,2	-1,9	-0,4	4,1	-2,6
	7	2,5	9,1	2,9	2,2	3,3
	8	-4,2	-5,4	-5,0	-3,7	-1,5
	9	3,2	5,9	0,3	5,2	2,5
	10	-0,8	-5,6	-2,8	0,5	2,2
	11	-6,9	-3,1	0,2	-11,3	-7,4
	12	0,5	-4,3	-4,3	4,0	9,6
2017	1	-1,7	-1,0	6,0	-6,8	-7,0
	2	2,1	2,8	-4,8	7,2	-0,4
	3	12,3	6,0	16,9	9,3	8,4
	4	-0,2	2,4	-0,1	-0,2	-3,0
	5	0,8	6,1	-0,5	1,6	0,7

*(gelecek 3 aylık dönemde)

İnşaat Sektöründe Faaliyetleri Kısıtlayan Temel Faktörler* (%)

Aylar	Kısıtlan yan faktör yoktur	Talep yetersizliği	Hava şartları	İşgücü eksikliği	Malzeme ve ekipman eksikliği	Finansman sorunları	Diğer faktörler	
2014	12	31,4	36,5	26,9	5,0	4,0	27,0	3,9
2015	1	56,5	17,4	21,6	2,5	0,8	16,0	4,8
2016	1	50,9	20,9	22,1	3,5	1,1	19,6	7,2
	2	49,1	20,6	25,9	3,8	1,4	18,8	7,9
	3	56,2	20,4	15,1	3,2	1,6	18,2	5,9
	4	57,9	22,3	8,2	1,9	1,3	19,7	6,4
	5	59,6	21,0	7,2	3,5	2,2	20,7	6,8
	6	61,3	21,5	4,6	3,3	1,5	20,5	5,7
	7	61,2	21,3	3,0	3,4	1,7	19,7	7,4
	8	58,9	21,5	2,3	4,0	2,3	19,0	7,7
	9	59,4	22,7	2,6	3,8	2,2	19,8	7,3
	10	57,4	25,8	3,2	4,0	2,3	20,2	5,9
	11	56,8	22,6	6,1	2,3	1,9	22,7	5,9
	12	50,2	24,4	16,0	2,5	1,3	25,5	5,5
2017	1	44,7	25,1	24,2	4,2	1,7	31,6	4,7
	2	41,9	25,7	26,3	3,1	1,3	30,4	5,5
	3	47,4	24,4	17,7	3,2	1,5	27,7	4,8
	4	53,2	24,6	10,2	4,6	2,4	25,8	5,3
	5	55,0	22,0	6,8	3,4	1,4	25,8	4,4

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

**Tablodaki oranlar, faaliyetleri kısıtlayan faktörden etkilenen girişim sayısının, anketi cevaplayan toplam girişim sayısına oranını göstermektedir.*

DIŞ TİCARET İSTATİSTİKLERİ

Türkiye'nin aralık ayı ihracatı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 9,3 artarak 12 milyar 817 milyon dolara ulaştı. 2016 yılı ihracatı ise bir önceki seneye kıyasla yüzde 0,8 gerileyerek 142 milyar 610 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar ile ihracatta 0,9, ithalatta 4,2 gerileme yaşanmıştır.

TİM verilerine göre 2016 yılında Dünya ticaretinden aldığımız pay 0,89 olmuştur. AB'nin ithalatındaki payımız yüzde 1,28', ABD'nin ithalatından aldığımız pay 0,29'a yükselmiştir.

En fazla ihracat yapılan sektörler Otomotiv, hazır giyim, kimyevi sektörler, elektrik elektronik ve çelik sektörü olmuştur.

Ekonomi Bakanlığı verilerine göre 2016 itibarıyla toplam dış ticaret hacmimiz 341,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşti. Dış ticaret açığımız yüzde 11,7 geriledi, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise yüzde 71,8'e yükselmiştir.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre; 2016 Aralık ayında bir önceki aya göre ihracat %0,5 azaldı, ithalat %6,1 arttı. Takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre ise; 2016 yılı Aralık ayında önceki yılın aynı ayına göre ihracat %9,1, ithalat %5,4 artmıştır.

Avrupa Birliği'nin (AB-28) ihracattaki payı 2015 Aralık ayında %46,1 iken, 2016 Aralık ayında %44,3

oldu. AB'ye yapılan ihracat, 2015 yılının aynı ayına göre %4,8 artarak 5 milyar 670 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2017 Yılı Verileri

Dış ticaret verilerine göre; ihracat Mayıs ayında dış ticaret açığı %43,3 artarak 7 milyar 307 milyon dolara yükselmiştir.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre; 2017 Mayıs ayında bir önceki aya göre ihracat %0,2 azaldı, ithalat %9 artmıştır. Takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre ise; 2017 yılı Mayıs ayında önceki yılın aynı ayına göre ihracat %9,6, ithalat %21 artmıştır.

Almanya'ya yapılan ihracat 2017 Mayıs ayında 1 milyar 237 milyon dolar olurken, bu ülkeyi sırasıyla 1 milyar 38 milyon dolar ile Birleşik Arap Emirlikleri, 858 milyon dolar ile ABD ve 831 milyon dolar ile Irak takip etmiştir. Çin'den yapılan ithalat, 2017 yılı Mayıs ayında 1 milyar 930 milyon dolar olmuştur. Bu ülkeyi sırasıyla 1 milyar 816 milyon dolar ile Almanya, 1 milyar 455 milyon dolar ile Rusya ve 1 milyar 165 milyon dolar ile ABD izlemiştir.

	İhracat/ 000 dolar	İthalat/000 dolar	Karşılama Oranı(%)
2005	73.122.000	116.048.000	63,0
2006	85 534 676	139 576 174	61,3
2007	107 271 750	170 062 715	63,1
2008	131 974 788	201 960 160	65,3
2009-	102.164.809	140 775 457	72,6
2010	113.883.000	185.544.000	61,4
2011	134 954 362	240 833 236	56,0
2012	152.561.000	236.545.000	64,5
2013	151 802 637	251 661 250	60,3
2014	157 610 158	242 177 117	65,1
2015	143 934 972	207 203 370	69,5
2016	142.557.000	198.610.000	71,8
2016 Ocak –Mayıs	58.719.566	80.180.457	73,2
2017 Ocak – Mayıs	64.313.023	89.146.120	72,1

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri bülteni

2. SEKTÖRÜN DIŞ PİYASALARDAKİ DURUMU

Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri

Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri ülkeye sağladığı katma değer, dış ticarete katkı ve istihdam kapasitesi ile ülke ekonomimizde önemli bir konuma sahiptir. Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri 2000'li yıllardan sonra çok önemli performans sergilemiştir.

Yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde Türk müteahhitlik sektörü son 30 yılda, dünyada da önemli bir yer edinmiştir. Artık, Türk inşaat sektörü temsilcileri, uluslararası arenada aranan bir marka haline gelmiştir.

Türk müteahhitleri, sektördeki yetişmiş insan gücünü ve teknik birikimi kullanarak, girişimci yapıları ve risk alabilme kabiliyetleri ile dünyanın en büyük müteahhitlik firmaları arasında önemli bir konum elde etmiştir.

Türk müteahhitlik sektörü hizmetleri 1972 yılında Libya'da başlamıştır.

Libya'da üstlenilen ilk iş 1972 yılında 109.000.000 dolar değerindeki Tripoli Limanı İnşaatı Aşama 1B işi olmuştur.

1972'den 2002 yılına kadar geçen 30 yılda yurt dışında toplam 49,7 milyar dolarlık taahhüt gerçekleştirilmiştir. 2002 yılından beri ise, yurt dışında üstlenilen iş hacmi 292 milyar doları geçmiştir.

2004 yılında üstlenilen proje bedelinde ilk defa 10 milyar Dolar sınırını aşan Türk müteahhitlik sektörü dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik dalgalanmalara rağmen 2006 yılından beri ortalama proje bedeli 40 milyon Doların üzerinde bir performans sergilemektedir.

2012 yılına kadar bu seviyelerde kaldıktan sonra 2012 yılında 60 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında, başta Türkmenistan'da üstlenilen projeler olmak üzere, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya'nın yer aldığı Bağımsız Devletler Topluluğu gibi ülkelerde üstlenilen büyük ölçekli projeler ile ortalama proje bedeli 83,8 milyar dolara yükselmiştir.

Tüm bunların sonucunda, 1972'den 2017 yılı Mart ayı sonuna kadar **115** ülkede **342 milyar dolar** değerinde **8.949** proje üstlenilmiştir.. Bu büyüklük ile birlikte ülkemiz, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde dünyanın önemli oyuncularından birisi haline gelmiştir.

2016 yılında maalesef nispi olarak zayıf bir performans sergilemiştir. Çünkü klasik ve hedef pazarlarımız küresel risklerin olduğu bir coğrafyadadır. Hedef ülkelerde yaşanan ciddi siyasi istikrarsızlıklar, konjonktürel sorunlar ve söz konusu ülkelerin ana gelir kalemini oluşturan petrol fiyatlarındaki kayda değer düşüş 2016 yılında yurt dışı müteahhitlik hizmetlerimizin daha az proje üstlenilmesi ile sonuçlandı. Örneğin en önemli pazarlarımız olan Tunus, Libya, Mısır, Suriye'deki siyasi değişimler buradaki pazarlarımızın daralmasına neden oldu.

Sonuç olarak sektör, 2015 ve 2016 yıllarında hedef ülkelerde yaşanan ciddi siyasi istikrarsızlıklar, konjonktürel sorunlar ve söz konusu ülkelerin ana gelir kalemini oluşturan petrol fiyatlarındaki kayda değer düşüşe rağmen 2015'te 22 milyar doları, 2016'da da 11 milyar doları aşan proje üstlenmiştir.

TÜM BÖLGELERDE ÜSTLENİLEN MÜTEAHHİTLİK PROJELERİ

YILLAR	PROJE SAYISI	PROJE BEDELİ (USD)	KÜMÜLATİF PROJE BEDELİ (USD)	ORTALAMA PROJE BEDELİ
2000 ve Öncesi	2.052	42.517.668.765	42.517.668.765	20.720.111
2001	169	2.927.272.050	45.444.940.814	17.321.136
2002	206	4.475.049.346	49.919.990.160	21.723.541
2003	336	6.285.658.570	56.205.648.730	18.707.317
2004	470	8.318.082.528	64.523.731.258	17.698.048
2005	455	13.214.154.428	77.737.885.686	29.042.098
2006	569	21.874.439.893	99.612.325.579	38.443.655
2007	602	25.262.095.932	124.874.421.511	41.963.615
2008	650	24.465.423.980	149.339.845.491	37.639.114
2009	508	20.078.488.763	169.418.334.254	39.524.584
2010	618	23.296.396.280	192.714.730.533	37.696.434
2011	541	22.764.801.652	215.479.532.185	42.079.116
2012	538	30.023.185.289	245.502.717.474	55.805.177
2013	419	30.101.475.308	275.604.192.782	71.841.230
2014	338	26.695.138.355	302.299.331.137	78.979.699
2015	238	22.862.354.443	325.161.685.580	96.060.313
2016	118	10.089.411.806	335.251.097.386	85.503.490
2017	0	0	335.251.097.386	
TOPLAM	8.827	335.251.097.386		

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

Projelerin sektörel dağılımı:

1972 yılından günümüze en çok proje üstlenilen sektörlerin dağılımında ilk 5 sraya bakıldığında, karayolu/ tünel/köprü projeleri %12,8'lik pay ile ilk sırada yer almaktadır. Ardından sırasıyla konut projeleri, ticaret merkezleri, enerji santralleri ve havalimanları gelmektedir.

SEKTÖREL DAĞILIM (1972-2017*)		
Ülkeler	Toplam Proje Bedeli (\$)	Pay (%)
Karayolu/Tünel/Köprü	43.848.777.715	12,8
Konut	43.323.262.276	12,7
Ticaret Merkezi	28.896.529.895	8,5
Enerji Santrali	22.857.464.487	6,7
Havalimanı	22.569.673.685	6,6

* Mart Ayı sonu

Bölgelere Göre İş Üstlendiğimiz Ülkelerin Dağılımı

Yine Ekonomi Bakanlığı verilerine göre Bugüne kadar üstlenilen projelerin 2017 yılı Mart ayı sonu itibariyle bölgesel dağılımı; BDT %47,6 (162,6 milyar dolar), Ortadoğu %26,1 (89,2 milyar dolar), Afrika %17,6 (60 milyar dolar - Sahraaltı Afrika %3,4, Kuzey Afrika %14,2), Avrupa ve Amerika %5,6 (19,1 milyar dolar), Asya Pasifik Bölgesi %3,2'dir (11 milyar dolar) olarak gerçekleşmiştir.

ÜLKELERE GÖRE DAĞILIM (1972-2017*)		
Ülkeler	Toplam Proje Bedeli (\$)	Pay (%)
Rusya Fed.	66.893.585.969	19,6
Türkmenistan	47.194.354.576	13,8
Libya	28.875.374.694	8,4
Irak	24.757.277.501	7,2
Kazakistan	21.587.456.879	6,3
S.Arabistan	18.046.205.707	5,3
Katar	14.188.688.161	4,1
Cezayir	13.753.179.309	4,0
Azerbaycan	11.663.882.775	3,4
BAE	9.825.576.994	2,9
Diğer Ülkeler	85.181.325.127	24,9
Toplam	341.966.907.692	

- Mart ayı sonu

1972 yılından günümüze kadar müteahhitlik firmalarımızca yurt dışında üstlenilen projelerin ülkelere göre dağılımında, Rusya Federasyonu %19,6'lık oranı ile lider konumdadır. Rusya'yı Türkmenistan takip ederken, ilk 10'da yer alan ülkelerin 4'ünün BDT ülkeleri, diğer 6 ülkenin ise Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri olduğu görülmektedir.

Ekonomi Bakanlığınca aşağıdaki tabloda açıklanan verilere göre 2016 yılında Türk müteahhitlik firmalarının yurt dışında üstlenilen projelerin ülkelere göre dağılımında ise Katar %19,3'lük oranı ile birinci sıradadır. Genel duruma benzer şekilde 2016 yılında da Ortadoğu ve BDT ülkeleri ön plana çıkmıştır.

ÜLKELERE GÖRE DAĞILIM (2016)		
Ülkeler	Toplam Proje Bedeli (\$)	Pay (%)
Katar	2.416.584.536	19,3
S.Arabistan	867.563.237	6,9
Özbekistan	862.324.741	6,9
Bahreyn	789.234.166	6,3
BAE	634.453.420	5,1
Kuveyt	626.266.592	5,0
Senegal	496.655.292	4,0
Pakistan	465.758.412	3,7
Ukrayna	457.110.851	3,6
Fas	452.086.225	3,6
Diğer Ülkeler	4.916.679.949	39,2
Toplam	12.532.631.196	

2015 yılının ilk 8 ayında en çok iş üstlenilen ülke Kuveyt olmuştur. 4,4 milyon dolarlık iş üstlenilmiş olup toplam üstlenilen işlerin 29,2'sini oluşturmuştur. Kuveyt'i Türkmenistan (%19,6) ile takip etmektedir. Rusya 2015 yılında en çok iş üstlenilen üçüncü ülke olmuştur.

Yurt Dışında İstihdam Edilen İşçi Sayısı

YILLAR	YURT DIŞINDA ÇALIŞAN TOPLAM İŞÇİ SAYISI	HER MİLYON DOLAR İÇİN İŞÇİ SAYISI
2003	34.151	8,13
2004	40.198	3,58
2005	60.355	5,24
2006	81.379	3,89
2007	70.024	2,84
2008	58.602	2,47
2009	59.479	2,67
2010	54.847	2,70
2011	52.491	2,80
2012	57.593	2,20
2013	55.369	1,76
2014	39.644	1,75
2015	31.966	1,65
2016	23.917	2,37

Kaynak: Türkiye İş Kurumu

Türk Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Dünya Ölçeğinde

“Uluslararası inşaat sektörü dergisi Engineering News Record-(ENR)’ın dünyanın önde gelen müteahhitlik firmalarının uluslararası piyasalarda bir önceki yılda elde ettikleri gelirlere göre sıralandığı ENR Top 250 Listesi’nde 20106 yılında 40 Türk firması yer almıştır

Listede birinci sırada 65 firma ile Çin yer aldı. İkinci sırada yer alan Türk firmasının ilk 250 arasına giren firma sayısı 40 oldu, ABD’nin ise 39 firması listede yer almıştır.

250 Uluslararası İnşaat Firmasının yurt dışında gerçekleştirdikleri işlerin pazar büyüklüğü 2015 yılında %4,1 oranında azalarak 521,55 milyar dolardan, 501,14 milyar dolara düştü. 2014 yılında 42 Türk firması listede yer alırken bu yıl sayısal düşmeye rağmen 2013 yılında müteahhitlerimizin pazar payı %3,8 iken, 2014 yılında %4,3, 2015 yılında ise %4,6 olarak gerçekleşti. Sıralamada birinci olan Çin’in pazar payı büyüklüğü %19.3 olmuştur.

Listede ilk 100 firma arasına giren Türk firmalarımızın sayısı dört oldu. Sıralama şu şekilde yer almıştır.

2016 -2015 FİRMA LİSTESİ

2016 SIRALAMASI	2015 SIRALAMASI	FİRMA İSMİ
40	62	Polimeks İnşaat
44	37	Rönesans İnşaat
79	65	Enka İnşaat
81	82	TAV İnşaat
86	92	Ant Yapı
93	111	Yapı Merkezi
98	116	Nata İnşaat
101	89	Çalık Enerji
118	90	Tekfen İnşaat
121	123	Yüksel İnşaat
123	125	Atlas Yapı
133	177	Mapa İnşaat
135	145	Limak İnşaat
137	-	GAP İnşaat
138	107	İlk İnşaat
141	151	Kuzu Grup
146	179	Doğuş İnşaat
147	157	Dia Holding
148	139	Nurol İnşaat
151	158	Onur Taahhüt
155	133	Gama İnşaat
157	-	Sembol İnşaat
158	192	STFA İnşaat
169	159	Kayı İnşaat
173	164	Eser Taahhüt
174	189	Esta İnşaat
182	121	İC İctaş İnşaat
184	169	Cengiz İnşaat
193	168	Aslan Yapı
195	200	Summa Turizm
200	183	Bayburt Grup
206	-	SMK Grup
217	236	Metag İnşaat
222	229	AE Arma Elektropanç
224	233	Zafer Taahhüt
226	205	Yenigün İnşaat
231	-	Anel Elektrik
233	232	Dorçe Prefabrik
243	214	Rasen İnşaat
246	240	Kolin İnşaat

2015'te listede yer alan Türk müteahhitlik firmalarının uluslararası pazarlarda elde ettikleri gelirler 29,3 milyar dolar oldu. Böylece Türk müteahhitlik firmaları, gelirlerini bir önceki döneme göre yüzde 43,4 artırmıştır.

Listede Türkiye 2003 yılında sadece 8 müteahhitlik firması ile yer alırken, 2013 yılında bu sayı 38'e, 2015 yılında ise 43'e ulaştı. Türkiye, listede son 3 yılda firma sayısı itibarıyla Çin'den sonra 2. sırada bulunuyor. ENR'nin 2015 yılına ait 250 dünya firması listesinde İNTES üyesi 24 firmanın yer alması, yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitlik firmaların giderek güçlendiklerini ve etkinliklerini artırdıklarını gösteriyor.

En Büyük 250 Müteahhitlik Firmasına İlişkin Liste	
Yıllar	Türk Firmalarının Sayısı
2003	8
2004	11
2005	14
2006	20
2007	22
2008	23
2009	31
2010	33
2011	31
2012	33
2013	38
2014	42
2015	42
2016	40

Beklentiler

2017 yılında Rusya ile ilişkilerimizin normalleşmesi ile iş birliği alanlarımızın gelişerek yeni projeler üstleneceğimize inanıyorum.

Ekonomi Bakanlığımızca yeni iş üstlendiğimiz ülkelerin Sahraaltı Afrika ülkelerinde de yer alması ile sektöre yeni açılımlar getirilmesi yönünde çalışmalar artırılmıştır. Etiyopya, Ekvator Ginesi, Kongo, Mali gibi ülkelerde son yıllarda üstlenilen önemli projeler gelecekte bu coğrafyada daha önemli işler alınabileceğinin sinyallerini vermektedir.

Öte yandan emtia fiyatlarının yeniden artması ile Cezayir, Türkmenistan, Suudi Arabistan gibi pazarlarımızda yeni bir hareketlenme olacaktır.

Ekonomi Bakanlığımızın yurt dışı pazarların geliştirilmesi adına yaptığı çalışmalar, uyguladığı teşvikler, müteahhitlik heyeti programları ile Türk müteahhitlik sektörünün ilgili ülke makamlarına tanıtılması sektörün fırsatlarını artırıcı unsurlar olacaktır.

- **Rakip Ülkeler**

Her pazarın özelliğine, bulunduğu ülkeye göre rakiplerimiz değişebilmektedir. Ancak, genel olarak Çinli ve Hintli firmalar müteahhitlerimizin en önemli rakipleridir.

Çünkü, bu ülke firmaları Devletten çok önemli finansman desteği görmektedirler. Yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde teminat mektubu temininde karşılaşılan sorunlar, yurtdışında istihdamın üzerindeki ağır vergi gibi yükler rekabet olanaklarımızı sınırlandırmaktadır.

Türk müteahhitlerimizin yine en önemli rakipleri Türk müteahhitleri olabilmektedir. Yurtdışında açılan bir ihaleye çok sayıda Türk firmasının girmesi aşırı fiyat tenzilatlarına neden olmaktadır. Bu da kimi zaman teklif edilen fiyatlar ile işlerin yarım kalmasına yol açmaktadır. Bu durum Türk müteahhitlerimizin itibar kaybına neden olmaktadır. İnşaat sektörüne girişte hiçbir asgari koşulun bulunmayışı, sektörde yaşanan imaj erozyonunun temel nedenlerinin başında gelmektedir. Bu nedenle müteahhitlik kriterlerinin belirlenmesi sektörün geleceği için büyük önem arz etmektedir.

- **Hedef Ülkeler**

Sahra Altı Afrika'nın yeniden yapılandırılmasında Türk müteahhitlerinin yer alması oldukça önem arz etmektedir. Etiyopya, Ekvator Ginesi, Kongo, Mali gibi ülkelerde son yıllarda üstlenilen önemli projeler bu pazarlarda varlığımızı artırabileceğimize işaret etmektedir.

İNŞAAT SEKTÖRÜ SWOT ANALİZİ

• Sektörün Güçlü Yönleri:

Türk inşaat sektörünün Dünyanın her yerinde, her iklim koşulunda kaliteli işler üretebilecek kapasitesi vardır:

Sektörümüzün güçlü yanları aşağıda yer almaktadır. Buna göre:

- Güçlü, güncel makine ve ekipman parkı
- Deneyimli ve yetenekli teknik personel
- Teknolojik imkân ve bilgi birikimi
- Yeterli yerli makine ve malzeme yan sanayi
- Uluslararası ihale ve iş deneyimi
- Değişik iş dallarında deneyim ve uzmanlık
- Merkezi karar alma süreçleri ile maliyet odaklı faaliyet ve esneklik
- Hızlı iş yapabilme ve mobilizasyon yeteneği
- Yüksek risk alma potansiyeli,
- Yatırım potansiyeli yüksek ülkelere coğrafi yakınlık ve lojistik üstünlük
- Maliyetlerin belirli limitlerin içinde tutulabilmesi,
- Büyük sermayelere gereksinim duymadan ve hızlı şekilde hareket edebilme,
- Yurtdışında lokal ihtiyaçların iyi tanınması ve yerel otoritenin işleyişini ve mekanizmalarının yabancılara göre daha iyi bilinmesi,
- Değişik şartlara hızlı uyum sağlayabilme yeteneği,
- İnisiyatif alabilme yeteneği,
- İş yapma ve aldığı işi bitirme kararlılığı
- Ağır ve tehlikeli işlerde çalışacak işçilerin Mesleki Yeterlilik Belgelendirmede zorunluluğu olması

• Zayıf Yönleri

- Sektöre giriş-çıkışın kolay olması nedeniyle müteahhit sayısının fazlalığı,
- Müteahhit sayısının fazlalığının iş hacimlerinin daralmasına neden olması,
- Bürokratik engellerin fazla olması,
- İşçilik maliyetlerinin yüksek olması,
- Sertifikalı işçi sayısının az olması,
- Finansman altyapısının zayıf olması,
- Ar-Ge faaliyetlerinin yetersiz olması,
- Sektörün arkasında yer alacak özel ya da devlet kaynaklı finansman ve sigorta imkânlarının kısıtlılığı ve devlet desteği eksikliği,
- Sözleşme ve risk yönetimi sorunları
- Müşavir firmaların yeterli büyüklüğe ulaşmamış olması,
- Özellikle yurt dışı işlerde Teminat mektubu temininde güçlükler ile karşılaşılması,
- Yurt dışı inşaat işlerinde gidilen ülkelerin mevzuatları konusunda bilgi eksiklikleri,
- Aşırı düşük fiyat tekliflerin kar marjlarını düşürmesi ve sistemde büyük firmaların varlığının zayıf kalması.

- **Fırsatlar**

- 2023 hedefleri ve güçlü ekonomiye geçiş sürecinde inşaat sektörü açısından kalıcı ve hızlı bir iç talep artışı mümkün olabilecektir.
- “Gelişmekte olan ülke” sıfatıyla potansiyel alt ve üst yapı talebi,
- Artan nüfus şehirleşme ile paralel konut ve altyapı talebi,
- AB üyeliğine geçiş kapsamında bu ülkelerde müteahhitlik hizmetleri verme şansı.
- Türkiye’de mesleki yeterlilik belgesinin zorunlu hale gelmesi ile işgücünün niteliklerinin artması

- **Tehditler**

- İçinde bulunduğumuz dönemde dünya ekonomisindeki dalgalanmaların doğrudan doğruya ülkemiz ekonomisini etkilemesi nedeniyle geleceğe ilişkin öngörülerini olumsuz etkilemesi nedeniyle tüketim eğilimini azaltması,
- Kamu İhale Mevzuatı ve uygulamalarının çözümleyemediği aşırı düşük tekliflerin sektör karlılığını dolayısıyla sermaye birikimini engellemesi,
- Düşük fiyatların “iş ahlakı ve etiği”ni de olumsuz etkilemesi ile inşaat kalitelerinin düşmesi,
- ilkede “müteahhit” kavramı ile ilgili bir tanımın ve sınırlamaların olmaması,
- Orta Doğu’da karışıklıklar baş göstermesi.
- AB ekonomilerindeki dalgalanmalar.
- Emtia Fiyatlarının düşmesi ile petrol ihracat eden ülkelerdeki ekonomik dar boğazlar